

A MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEM
1918/19. TANÉVI IRATAIBÓL.

I. FÜZET.

EX ACTIS UNIVERSITATIS SCIENTIARUM REGIAE
HUNGARICAE ELISABETHINAE
ANNO MCMXVIII—XIX.

A POZSONYI M. KIR. ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEMEN TARTOTT
1918/19. TANÉVET MEGNYITÓ ÉS AZ EGYETEMI TANÁCSOT
BEIKTATÓ ÜNNEPÉLYES KÖZGYÜLÉS ALKALMÁBÓL,
1918. ÉVI OKTÓBER HÓ 5.-ÉN

DR. POLNER ÖDÖN

EGYETEMI NYILVÁNOS RENDES TANÁR,

AZ EGYETEM 1918/19. TANÉVI REKTORA ÁLTAL ELMONDOTT

S Z É K F O G L A L Ó

ÉS

UGYANEZEN TANÉVRŐL REKTORI BESZÁMOLÓ.

MCMXXXIII.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA RT. PÉCSETT

A MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEM
1918/19. TANÉVI IRATAIBÓL.

I. FÜZET.

EX ACTIS UNIVERSITATIS SCIENTIARUM REGIAE
HUNGARICAE ELISABETHINAE
ANNO MCMXVIII—XIX.

A POZSONYI M. KIR. ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEMEN TARTOTT
1918/19. TANÉVET MEGNYITÓ ÉS AZ EGYETEMI TANÁCSOT
BEIKTATÓ ÜNNEPÉLYES KÖZGYÜLÉS ALKALMÁBÓL,
1918. ÉVI OKTÓBER HÓ 5.-ÉN

DR. POLNER ÖDÖN
EGYETEMI NYILVÁNOS RENDES TANÁR,

AZ EGYETEM 1918/19. TANÉVI REKTORA ÁLTAL ELMONDOTT

S Z É K F O G L A L Ó

ÉS

UGYANEZEN TANÉVRŐL REKTORI BESZÁMOLÓ.

Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény

i.sz.: ET 8h2

MCMXXXIII.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA RT. PÉCSETT

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
1. Rektori székfoglaló	5
2. Rektori beszámoló	27
3. Függelék a beszámolóhoz	49

DR. POLNER ÖDÖN

1918/19. TANÉVI RECTOR MAGNIFICUS

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!

Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!

Talán senki sem fogja tőlem üres szólamnak venni, ha azt állítom, hogy nehéz időkben és súlyos körülmények között veszem át az egyetem vezetését. Nehéz időkben és súlyos körülmények között, ha tekintem az egyetem belső viszonyait, mert az egyetem kiépítését kell munkálnom akkor, mikor e kiépítésnek igen sok előfeltétele hiányzik. Hiányzanak a fizikai előfeltételek, mikor dacára az illetékes ténylezők hálára méltó minden igyekezetének és fáradozásának, anyag és munkáskéz hiányával küzködve kell egyetemi intézeteinket építeni és hiányzanak éppen az előbb említett körülmények folytán, mondhatnám az erkölcsi előfeltételek, mikor dacára egyetemünk ujonnan megnyílt két karán helyt fogláló kitünő tanári erőknél, éppen e két karon szinte a tanítás lehetetlenségével küzködve kell az egyetem tanévét megnyitni és folytatni.

Nehéz időkben és súlyos körülmények közt foglalom el a széket, ha tekintem azokat a komoly és komor jelenségeket, melyek hazánk egén feltűnedeznek s melyek egyetemi életünket is fenyegetik.

Ha mindennek dacára meghajolva az egyetemi rektor-választó testület határozata előtt, az egyetemi rektori széket elfogadtam s a rektori széket most ünnepélyesen elfoglalom, teszem ezt azért, mert elvem az, hogy senkinek sem szabad kitérnie azon kötelesség elől, melyet ráróznak; hogy mindenkinek, mint a jó katonának oda kell állania, ahová állítják. Ha az tétetik kötelességemmé, hogy kövessek, követek s ha az, hogy vezessek, vezetek. Vajjon lesz-e erre elegendő erőm és képességem, azt a jövő fogja megmutatni; ha látni és érezni fogom, hogy az fogyatékán van, ismerni fogom a

pillanatot, amelyben helyemet hívatottabbnak kell átadnom. Addig azonban csak közvetlen hívatalt elődöm nyomdokaiba kívánok lépni, aki páratlan buzgalommal, hívatottsággal és lelkesedéssel s hozzá tehetem, teljes sikerrel kezdte meg azt a munkásságot, amelyet nekem csak folytatnom kell.

Az egyetemi tradíciókhoz híven rektori székemet értekezéssel foglalom el, melynek tárgya: Egyetemünk jövőirányai.

*

Egyetemünket szeretjük a régi pozsonyi egyetemnek, a Mátyás király alapította Academia Istropolitana emlékezetével kapcsolatba hozni. Címerének jelmondatául is az „Istropolitana-Elisabethina“ megnevezéseket vettük, jelezve ezzel azt, hogy az Elisabethina újjáéledése, folytatása az Istropolitának. Az összeköttetés a két egyetem között nem szervi, hanem csak eszmei, mert az Istropolitana fennállásának minden jogi kihatásai régen megszűntek, úgy hogy mindőn most Pozsonyban új egyetemet kellett felállítani, az jogilag teljesen „tabula rasa“ alapján történt.

Mindennek dacára a tény, hogy Pozsonyban a mai Erzsébet Tudomány-egyetemet a Mátyás király féle egyetem megelőzte, hogy az Istropolitana eszmei őse az Elisabethinának, elvitázhatatlan és ez a tény alkalmas azoknak az irányoknak kijelölésére, amelyeket egyetemünknek a jövőben követni kell, s amelyeket, mint reménylem, követni is fog.

A Mátyás király alapította egyetem a „renaissance“ és a humanizmus eredménye és kinyomata. A mi egyetemünk a renaissance-kori humanista szellemű főiskolának ismételt újjászületése és ez újjmutatás arra, hogy a tudomány művelésében és terjesztésében milyen irányokat kövessen.

A renaissance humanizmusa az embert tette a tudományos szellemi munkának központjául, ellentétben a középkor szellemi irányzatával, mely nemcsak a hitnek és kedélyi életnek, hanem a tudományos munkálkodásnak terén is annak kezdetéül és végéül nem az embert, illetve annak érzékelhető földi életét, hanem az ember felett való istenséget és az embernek csak képzeletileg megfogható, túlvilági életét tette és amelynek módszere a scholasticismusnak száraz, sokszor inkább mechanikusan, mint értelmileg ható módszere volt.

A középkornak ez az erősen theocentrikus és a szellemi működésre sok tekintetben korlátolólag ható iránya szükségképeni folyománya volt a középkori politikai, erkölcsi és műveltségi állapotoknak, mert a jogbiztonságot kellően megvédeni tudó erős állami szervezet hiánya, a műveltség tekintetében előljáró, de politikailag düledező s erkölcsileg romlott római birodalomból kisugárzó erkölcsrontó hatások és végül a kereszténység kötelékébe újonnan belépő népek műveltségének kezdetlegesebb foka szükségessé tették, hogy a társadalmi békés együttélés emberfeletti tekintély parancsával tétessék lehetővé; az erkölcstelenség és az abból származó bajok a hit erejével egyensúlyoztassanak, vagy tétesenek elviselhetőkké és a művelődés, a megfelelő értelmi színvonalhoz alkalmazkodó tételekkel vezettessék.

A maga korában tehát az ember szellemi működésének a hit szempontjából való kötöttsége és fegyelmezettsége szükségképeni jelenség volt; de az emberi művelődés előbbre vitelében hivatást is töltött be. Állandóan azonban meg nem maradhatott, mert be kellett következni a kornak, amelyben az emberi szellem szabadabb mozgásra vágyott és ez volt a renaissance időszaka.

A renaissance tudvalevőleg az ó-kor szellemének újjáéledését jelenti, mely alapul az ó-kor munkáinak tanulmányozását vette; jelenti az ó-kor szellemi munkája eredményeinek átvételét, felhasználását és tovább fejlesztését, s e munkásságban nyilvánuló szabad és nyílt szellemi iránylatok életrekelését, melyet többé nem kötött és nem feszélyezett a középkor egyoldalúan theocentrikus irányzata. Jelenti egyúttal a scholasticismus kizárólagos uralmának megszűntét és a módszer tekintetében is szabadabb irányok érvényesülését.

Az emberi szellemnek a XIV. és XV. században megindult szabad mozgása tovább fejlődött a XVIII. század felvilágosodottságának idejében. Ez a korszak újabban némileg hitelét veszítette. Kétségtelen, hogy túlzásai és kinövései voltak, nagy egészében azonban olyan fejlődési fokozatot képviselt, mely az emberi művelődést nagy lökéssel vitte előre és amely ennek a művelődésnek fejlődésében — mond-

hatnám, a természet törvényei szerint kikerülhetetlen volt. A felvilágosodás korszaka az emberiség, vagy legalább a jelenkori európai népek összeségének életében az ifjúság kora. A gyermekkor naiv képzeletvilága és a tekintély előtt való meghajlás után természetszerűleg következik az ifjú-kor önmagában bízó, magában mindenre erőt érző, minden tekintélyt félre tevő, az élet tapasztalatait még nem ismerő és annak nehézségeivel számot nem vető irányzat, amely a szellemi és fizikai élet terén a legnagyobb alkotásokra és legnagyobb eltévelyedésekre egyaránt alkalmas. A legnagyobb alkotásokat — a körülmények véletlen összejátszása folytán az ifjúság merész tetteje nem egyszer megvalósítja, a legtöbbször azonban keserű tapasztalatok árán kell megtanulnia, hogy az életben nem minden történik úgy, amint azt talán sok, de mindenesetre egyoldalú tudásának segélyével megalkotott tervei szerint megvalósítani igyekszik.

Az ifjú kor eme sajátságait tünteti fel az ú. n. felvilágosodásnak korszaka is, amely a megelőző korszaknak naivitását természetszerűen követte. Az ifjú kor nagy alkotásain, de keserű tapasztalatain is a felvilágosodás korszakának szintén át kellett mennie és ebből a törvényszerűségből magyarázható az a kettős megítélés, melyben a felvilágosodás kora gyakran részesült. Ma már nagyobb távlatból vizsgálhatjuk és mérlegelhetjük e kornak az emberi művelődés fejlesztése körül tett szolgálatát, valamint a káros hatásokat is, melyektől mentes természetszerűleg nem lehetett.

Az emberi művelődésnek következő korszaka szintén párhuzamba helyezhető az egyes ember életszakainak következőjével. A még mindig tetterős, még mindig magabíró, de már érettebb, a nehézségekkel már számolni tudó férfikor sajátságait mondhatjuk a XIX. század szellemi fejlődésének jellemvonásául, míg ha a hasonlatot tovább folytatjuk, a teljes kifejlődésében, virágjában lévő férfikor beköszöntő időszakául remélhetjük a XX. század korát, mely a jelenlegi világháború igen keserves tapasztalatain okulva, talán jóvá fogja tenni nemcsak a felvilágosodás korának túlzásait és kinövéseit, hanem a XIX. század botlásait is, anélkül, hogy félni kellene, hogy a szabad szellemi fejlődésnek további menete megszakad. Nem tagadható, hogy a megvénhedésnek,

mely sokszor a gyermekkor naivitását kelti újra életre, némi előjelei már itt-ott észlelhetők, másrészt az is kétségtelen, hogy a jelenkor szellemi mozgalmának egyik-másik részében az éretlenségnek, kiforratlanságnak jelenségeit észlelhetjük. Mindezek azonban, remélhetőleg, csak múló és elszigetelt jelenségek, melyeket, ha szellemi életünk szervezete egészséges, kiküszöböl magából vagy érettebbé fejleszt, úgy hogy ne mondjunk le a reményről, hogy európai szellemi fejlődésünk bekövetkezendő korszaka a teljes férfikor meg gondolt, de tetterős, a nehézségekkel is számotvető, de azoktól feltétlenül vissza nem riadó s aggkori gyengeséget még el nem áruló időszak lesz.

Amint az Academia Istropolitana saját korának szellemét tükrözte vissza, reményljük, hogy úgyanúgy fogja viszatükröztetni saját korának szellemét az Elisabethina is. Remélem és kívánom, hogy egyetemünk a nem egyoldalú s nem irányzatos tudománynak lesz terjesztője, hanem annak, amely csak a tudományos szempontokat keresve és szem előtt tartva, a minden elfogultságtól és kötöttségtől mentes szabad kutatáson és szabad vizsgálódáson alapszik és a tiszta igazságokra törekszik; de amely következtetéseiben a túlzásokat és végleteket óvatosan kerüli, s mely tételeinek felállítása körül a legnagyobb gondosságot és körültekintést tanúsítja. A tudományos munkálkodásnak is, mely hivatva van az emberi élet minden rejtett zugába bevilágítani, magasra kell törnie, repülnie kell, s így mint mindenkinek, ki repülni akar, szárnyaira ólomsúlyt kötnie nem szabad; de másrészt a tudomány művelője is helyesen teszi, ha megfogadja azt a tanácsot, melyet az ó-kori rege szerint a nap felé repülni készülő Icarusnak atyja adott: „Medio tutissimus ibis“, „a középúton haladsz a legbiztosabban.“

Midőn a tudományosságnak a szabad kutatás alapján való fejlődését hangoztatom, és így a szabad tudományos gondolatnak vagyok szószólója, mely a tekintélyt nem fogadja el pusztán azért, mert tekintély, hanem azt is vizsgálat tárgyává teszi, nem értem ez alatt azt a tudományoskodó irányt, amelyet napjainkban tévesen és elferdítve szabad gondolkodásnak neveznek és amely csak azt a gondolkodást ismeri el szabadnak, mely az általa vallott irányt és ered-

ményeket ismeri el helyeseknek. A szabad gondolkodás módszer és nem tartalom! Sem egyik, sem másik irányú tan és elmélet nem igényelheti magának a szabad gondolkodás privilégiumát, egyetlen tan sem mondhatja magáról, hogy csak ő valósítja meg a szabad gondolkodást. A szabadon, vagyis előre felállított szempontok által kötöttségtől menten való gondolkodás vezethet tartalmilag eltérő, sőt ellentétes eredményekre és csak egy általános jellemvonása van, az t. i. hogy nem tulajdonít magának csalatkozhatatlanságot, hanem bármily szilárdan van is meggyőződve saját igazságáról, az ugyanolyan tudományos módszerrel folytatott, de tőle eltérő tan esetleges igényeit is elismeri. Aki ezt nem teszi, aki a saját elméletét csalatkozhatatlannak tartja, az eltérő nézettől az igazságnak minden eshetőleges jogosultságát megtagadja, az a szabad gondolkodás hívének nem tekinthető, az csak „pseudo“-szabadgondolkodó.

A szabad kutatás és a szabad tudományos gondolkodás nem jelenti a multtal való feltétlen szakítást, a történet tanulságainak figyelmen kívül hagyását, a történeti emlékek iránt való minden tisztelet megtagadását. A történelem az élet tanító mestere, az élettapasztalatok gazdag tárháza. A történelem folyamán megtörtént események a befejezett tények erejével hatnak, és hatnak gyakran a késő századokra is kiterjedve: azért a történet eseményeit és alakulásait a valóságos tudománynak figyelmen kívül hagyni nem szabad és még kevésbé szabad könnyedén itélni felettük. Nem egy dolog, amely elmúlt, amely felett az utókor pálcát tört és amelyet eldobott, más oldalon ismét kívánatosnak mutatkozik és jónak bizonyul, mihelyt annak lényegét és nem külső, mellékkörülményeit tekintjük, melyet eredeti mivoltából kiforgattak és helytelennek tüntették fel.

Ezért a szabad kutatáson alapuló tudomány nem jelenti mindig az újdonságnak minden áron való keresését és megvalósítását. Nem minden jó, ami új és nem minden rossz, ami régi. Ez így van a gyakorlati életben, de így van a tudományosság terén is. —

Midőn egyetemünk jövő irányául az előrebocsátottak szerint a világosságot kereső, elfogulatlan, szabad, de egyúttal a megfontolva körültekintő, a végletek és túlzások hely-

telenségét belátó és azoktól óvakodó tudományosságot jelölöm ki, nem leszek következetlen magamhoz, ha egyetemünk másik jövőendő irányául a magyar nemzeti gondolatot emelem ki.

Az emberiségnek különféle nemzetekre oszlása tény, melynek okait most ne keressük. A nemzeti különféleségnek megfelelően a kultúrák is különfélék, mert hiszen a nemzet lényegileg művelődési közösség. Arról lehet vitatkozni: helyes-e, kívánatos-e e különféleségek fenntartására való törekvés és nem kell-e számolni e különféleségek megszűnésével s teljesen egyetemes, egyöntetű kultúrának keletkezésével.

Kétségtelen, hogy a kultúrák különfélesége csökkenőben van, mert a szellemi érintkezésnek könnyűsége és sok módja az egyformaságot előmozdítja és az egy állami keretben élő különféle nemzeti kultúrák is kiegyenlítődésre törekszenek, különösen, ha az állami szervezet egységéhez a természet és földrajzi összetartozandóság kapcsai is hozzájárulnak. A különféle kultúráknak tartalomban egymáshoz hasonlóvá tévése mellett főleg a külső, a nyelvi különbség az, amely a művelődési különféleségek tényét és tudatát fenntartja. Másrészt az is kétségtelen, hogy a kultúrák különféleségét okozó vagy legalább is előmozdító természeti körülmények, melyek között nagy helyet foglalnak el a földrajzi, éghajlati, időjárási viszonyok, nemcsak kultúrát egyesítő, hanem kultúrát elkülönítő irányban is hatnak és hogy a kultúrák különféleségét e természeti okokon kívül a kultúrák alanyait képező egyénsoportok, — nemzetek — physikai és psychikai alapjának különfélesége is okozza, mely egészen talán sohasem fog megszűnni. A nyelvi különbség tényének tudata pedig ma erősebben hat, mint valaha és ez a nemzeti különféleség elenyészésének valószínűleg beláthatatlan időkig útjában fog állani.

De az emberi művelődés értékének nem is állana érdekében a nemzeti különféleségeknek teljes megszűnése. Amint az egyes ember szempontjából az egyéni sajátságok, melyek másoktól megkülönböztetik, a különféle tehetségek, melyeknél fogva egyik egyik irányban, másik másik irányban birkiválóat alkotni, az ily sajátságokkal bíró egyénekből álló-

társaságot éppen kulturális szempontból értékesebbé teszik, mintha annak minden tagja egyformán szürke volna, ép így a művelődési közösségeknek, a nemzeteknek különfélesége, ami e nemzeteket az emberi művelődés terén nemes versenyre ösztönzi, az emberi kultúra szempontjából értékesebb, mint ha nemzeti különféleségek nem volnának.

A különféle kultúrák közötti különbségek kiegyenlítő-dése egyrészt, a mindinkább csak nyelvi, tehát kulturális különbséggé váló nemzeti különállás fenntartása másrészt, az a két irányban ható törekvés, amelynek eredőjében kell az emberi művelődés fejlődésének találkoznia. A két féle irányban ható törekvés közös eredőben való találkozásának azonban nemcsak az emberiség részeit képező nemzetek különállása között kell megtörténnie, hanem az egyes államok kulturális, illetve nemzeti egységesítése és ez államokban felmerülő nemzetiségi különállás között is. Ez a találkozás a mai államoknak néhányában a nemzeti egységesítés irányában haladva már megtörtént; t. i. a nyugateurópai államokban, élükön Franciaországgal és Angolországgal, ahol a természeti és földrajzi viszonyok útmutatása szerint kialakult államban az ott élt különféle nemzetiségek beolvasztásával vagy teljes háttérbe szorításával az egységes nemzeti állam már régebben megalakult. Ez államok példája tehát azt mutatja, hogy az államalakulás és a nemzeti különállás, valamint a két irányzat között a kiegyenlítő-dés nem a „kis nemzetek jogának” és „népek önrendelkezésének” ma felkapott és divatos és a nevezett államok által leginkább hangoztatott jelszava szerint történik, hanem azon elv szerint, amelyet így formulázhatunk: a természeti viszonyokhoz símulva megalakult állami szervezetben a nemzeti beolvadás abba a nemzetbe, amely a történelem szerint az állam alakítására és vezetésére erkölcsileg és politikailag a legalkalmasabbnak bizonyult. Csak ezt a példát követik azok az államok, amelyek még nem voltak abban a kedvező helyzetben, hogy a nemzeti beolvasztást és egységesítést olyképp, mint az említett nyugateurópai államok tették, már befejezhették volna s ezt a példát kell követnie a magyar államnak is, mely ugyanabban a helyzetben van.

Az ilyen államokban tehát természetes a nemzeti egy-

ségre törekvés, mely csak mesterséges és egészségtelen államalakulatokban hiányozhatik. Csak a tudatlanság vagy rossz-hiszeműség minősítheti ezt elnyomásnak, vagy zsarnokságnak, ha az elnyomásnak vagy zsarnokságnak az egyéni szabadságot érintő mozzanataival nincs egybekötve. Ugyanaz ez a törekvés, mint az egész emberiség keretében az egységes kultúrára törekvés, csakhogy míg az egész emberiség körében az egyes — és pedig különösen az állami individuálitásra emelkedett — nemzetek különállásának fenntartása ma az emberi kultúrának szempontjából jogosultnak és indokoltnak látszik, addig az emberiség e szűkebb köreiből való egységesítő és kiegyenlítő törekvéssel szemben minden további nemzetiségi elaprózásnak erőltetése nemcsak az emberi kultúra érdekében, de még maguknak az elaprózott kultúra alanyait képező egyéncsoportoknak érdekében állónak sem tekinthető.

Szinte önként értetődik, hogy az oly államokban, amelyek a nemzeti egységesítésnek jelzett útján haladnak, olyan kulturális intézményeknek, minő az egyetem, éppen a nemzeti egységesítés szempontjából kiváló szerepük van és azért azt hiszem, felesleges tovább bizonyítgatnom, hogy e tekintetben egyetemünkre is fontos küldetés vár. E kérdéssel való bővebb foglalkozást ma azért is mellőzhetem, mert ezzel volt már alkalmam foglalkozni ugyanitt, midőn mint rektori hatáskörrel felruházott dékán három év előtt egyetemünk második tanévét megnyitottam. Egy körülményt azonban helyén való lesz itt ez alkalommal s különösen most hangoztatni: nevezetesen azt, hogy a háború sok tapasztalatai közül szükséges lesz levonni azt a tanulságot, hogy azok a nemzetiségek, melyek a magyar államnak területén élnek, amennyiben tovább is e területen kívánnak élni, saját jól felfogott érdekükben semmit sem tehetnek helyesebben, mintha saját külön kultúrájukról lemondva, a magyar nemzeti kultúrát fogadják el és nyelvileg is a magyar nemzetbe olvadnak be. Ez nemcsak a magyar nemzeti államnak olyan érdeke, amellyel szemben a külön nemzetiségi kultúra fenntartására való törekvés a magyar államhoz való hűség és ragaszkodás hiányául tekintendő, hanem maguknak az illető nemzetiségeknek is saját jól felfogott érdeke, mert addig, amíg a ma-

magyar állam területén élnek, saját érdekük, hogy erős és egységes, de egyúttal az egyéni szabadságnak kedvező állami szervezetben éljenek; ilyen állam azonban éppen a háború tapasztalatai szerint csak az olyan lehet, mely a nemzeti homogeneitásnak a magyar államénál nagyobb fokára emelkedett; amelyben az összeségnek és minden egyesnek érdekében szükséges erő kifejtést, amelyre csak az állam alkalmas, az ugyanazon államban már céltalan és így indokolatlan nemzetiségi különállás érdekében erőltetett erő kifejtés nem ellensúlyozza.

Ahhoz pedig, hogy a nemzetiségeink lakta terület a magyar államnak egy évezred óta kialakult s nem mesterséges eszközökkel és konjunkturális politikával összetákolta, hanem a természeti összetartozandóság ereje által összekapcsolt s azért tárgyilag indokoltan egy egészet képező területéből kiszakíttassék, a magyar nemzet semmi szín alatt és semmi áron hozzá nem járulhat és reményelem, hogy mindig lesz benne annyi erő és kitartás, hogy az ily célokra irányuló kísérletet meghiusítsa vagy a netalán akarata ellenére létrejövendő ily alakulatot állandósulni és véglegessé válni ne engedje!

A világosságot kereső, elfogulatlan és szabad tudományosság egyrészt, másrészt a magyar nemzeti kultúra szolgálata azok a jövő irányok, melyek felé egyetemünknek haladni kell és amely felé hogy haladni fog, bizton hiszem és reményelem. E két irányt kijelölve, nem mellőzhetek még egy kérdést, amely a tudomány kérdésével sokszor és sokféleképp összefonódott, de össze is különbözött. Ez a vallásnak a kérdése.

A tudomány és vallás kérdése nagyon sokat foglalkoztatta a gondolkodó elméket. Nincs talán filozófus, akit e kérdés ne érdekelt volna és aki e kérdésre választ ne igyekezett volna adni. Nem lehet céлом e válaszokat még vázlatosan sem ismertetni, de hogy mi a vallás lényege, arra nézve a filozófusok helyett a költőkhöz fordulok, mert sokszor a költők intuíciójuk segítségével inkább megtalálják a feleletet arra, amire a bölcselkedők és tudósok hiába keresik.

A vallás központját és alapját képező istenség eszméjét lehet-e találójában kifejezni, mint Berzsenyi Dániel teszi,

úgy fohászokdván Istenhez, mint akit a bölcs lángesze fel nem ér, csak titkon érző lelke óhajtva sejt és lehet-e a hit értékét szebben kifejezni, mint Arany János teszi, ki kis fiát azzal tanítja imádkozni, hogy szegénynek drága kincs a hit, mely tűrni és remélni megtanít. Azt hiszem, ezek a költői szavak a kérdés lényegét helyesen fejtik meg. Isten nem ismeretünknek, hanem titkon érző lelkünk óhajtó sejtésének tárgya és a hit nem tudásunknak, hanem erkölcsi magatartásunknak vezérfonala.

Bármily nagy haladásokat fog is felmutatni a tudomány, bármily tökéletességre fogja is vinni a szabad kutatás tudásunkat, bármennyire be fognak is világosítani a tudás sугarai oly helyekre, amelyeket ez ideig átláthatatlanoknak tartottunk, tudásunknak mindig lesz határa és a végtelen mindenség végoka és minden atomban, minden pillanatban ható erejének lényege tekintetében mindig fog állani az élet-tudomány híres berlini volt kutatójának, Du Bois-Reymondnak mondása: „Ignorabimus“; „Nem fogjuk megismerni“. E megismerhetetlen, kifürkészhetetlen, de mindenütt jelenlevő, mindenütt ható és mindenütt érzett, csodálatosan rendszeres és céltudatos erő az, amely előtt az ember titkon érző lelke leborul és amelyhez óhajtó sejtéssel imádkozik. Ott tehát, ahol a tudomány végződik és ez feltétlenül végződik mindenkinél valahol, ott kezdődik a hit. Ezért a hit nem is a megismerésnek, a gondolkodásnak, hanem az érzelemnek, a kedélynek a terrenuma; nem az ész világa, hanem a szívé, azé a szívé, amely a jó tette önmagáért törekszik, amely a jó eszméjének végső diadalmában rendületlenül bizik. Ezt a bizalmat nem lehet a tudásra alapítani, azt csak a hit bírja fenntartani.

Az érzelmi, a szívben való életből fakad tehát a hit, mely azután különféle formákban és tételekben nyilvánul. Egyszerűbb és összetettebb módon, anthropomorph képzetekkel és külsőségekkel egybekötve, vagy inkább a belső lelki mozzanatokra súlyt vetve; de nyilvánuljon bármily formában és állítson ápolása és fejlesztése céljából bármily intézményeket, az elvileg tiszteletünket érdemli, mert az ember lelkületének legmélyebb rejtekeiből fakad, amely megokolást és megnyugvást keres és talál ott, ahol az embernek tudása

kénytelen megállani és bevallani a tovább haladásnak lehetlenségét.

Másrészt a hit akarásunknak és erkölcsi magatartásunknak is vezérfonala. Mint minden cselekvésnek és magatartásnak szabálya, erkölcsi magatartásunk szabályai is tekintélyre szorulnak, mely nekik a megtartást biztosítja. Ezt a tekintélyt a tudomány, vagy tudományos működés megadni nem bírja, mert hiszen a tudományos tevékenység előtt tulajdonkép nincs tekintély és így a tudományos működés által felállított erkölcsi magatartási tételek szinte maguk hívják fel maguk ellen a bírálatot, újabb megvizsgálást, aminek folytán a gyakorlati életben nem bírnának a kellő megingathatatlan alappal. Ezért az erkölcsi szabályok szintén rászorulnak a hit segélyére, mely e szabályoknak a szükséges erőt és tekintélyt megadja akár az által, hogy őket emberfeletti hatalom kinyilatkoztatásának tulajdonítja, akár az által, hogy évezredes tapasztalatokon leszűrődött emberi bölcsesség eredményének tartja.

Mint ezekből látszik, a vallás és tudomány útjai nem keresztezik egymást. Felvilágosodott és bölcs tudományosság tiszteletben tartja a vallást és a saját sphaerájában maradó vallásosság nem akadályozza és nem zavarja a tudományok szabad fejlődését. Reményelem és hiszem, hogy a tudománynak és vallásnak ez az egymás iránti kölcsönös tisztelete egyetemünkön szintén nem fog megzavartatni, hiszen az a harmónia, mely a különféle hitfelekezetek egyházi szervei és az egyetem tényezői között már eddig is kifejlődött, érre nézve a jövőben is a legjobb biztosíték.

*

Ezek azok a gondolatok és eszmék, melyeknek kifejezést adni egyetemünk rektori székének elfoglalása alkalmával szükségesnek tartottam. Egyúttal azonban a tanév megnyitása is feladatom és ebből kifolyólag az egyetem ifjúságához különlegesen kell szólnom. Az intelmek, melyeket ez alkalommal ifjúságunkhoz intézni szándékozom, párhuzamosak azokkal a gondolatokkal, melyeket az előzőekben rövid vonásokban kifejeztem.

A most folyó háború jövődő nemzedékünket nagy és nehéz feladatok elé fogja állítani. A háború rendkívül sok

anyagi károsodással járt; ez anyagi károsodást kipótolni és jóvátenni lesz első nehéz feladata annak az ifjú nemzedéknek, amely a háború nyomán járó anyagi károsulás súlyát maga is bizonyára nehezen fogja érezni. A háború továbbá igen sok nehéz és bonyolult kérdést fog felvetni nemcsak az anyagi világ terén, hanem a szellemi világ terén is; ezeket a nehéz problémákat megoldani lesz a második súlyos feladata jövő nemzedékünknek. Végül a háború az erkölcsi romlásnak és züllésnek ijesztő mértékű megnövekedését fogja eredményezni és az erkölcsi romlásnak és züllésnek közepette „integer vir“-ként megállani, sőt a tisztább erkölcsi alapot visszaállítani, ez lesz harmadik, éppen nem legkönnyebb feladata Önöknek, egyetemi ifjúság. E feladatokkal szemben csak úgy fogja tudni ifjúságunk helyét megállani, ha fokozott és fáradhatatlan buzgalommal és szorgalommal fekszik neki annak a tudásmennyiségnek megszerzésére, amely alapja lesz, hogy a felmerülő súlyos problémáknak a gyakorlati életben való megoldását a siker kilátásával megkísérelhesse és ha oly erkölcsiségre tesz szert, amelynek segítségével képes lesz egész élete pályáján a lemondás erényének gyakorlására és a különböző oldalakról jövő kísértések csábjainak ellentállva a tisztesség és becsületesség egyenes útjain való haladásra.

Az egyetem eredetileg a tudományokat önmagukért ápoló és fejlesztő intézmény, de az életben szoros kapcsolatba került egyes gyakorlati életpályákkal, amely kapcsolat figyelmen kívül már azért sem hagyható, mert az egyetemi ifjúságnak túlnyomó nagy része ezért a kapcsolatért keresi fel az egyetemet. Ha sorra vesszük azokat az életpályákat, amelyeknek különleges előkészítő iskolája éppen az egyetem, akkor meg kell állapítani, hogy ez életpályákon a háború okozta feladatok szinte beláthatatlanok.

A jog- és államtudományokkal kapcsolatos életpályák a jogszolgáltatásnak, a közigazgatásnak, a törvényhozásnak, a diplomáciának szolgálatában állnak. S milyen ma p. o. első sorban a jogszolgáltatásnak és általában a jognak az állapota és milyenek a kilátások a háború utánra. Jog- és törvénytisztelet ma úgyszólván nincs; a jog- és törvények erejébe vetett hit egészen megrendült, elenyészett. A jogszabályok

végtelen, nem mindég valami szerencsés sorozata mellett a jogszabályok semmibe vétele, a legcinikusabb mellőzése és félrelökése napirenden van s a legteljesebb ökoljog uralkodik az egész vonalon. Ökoljog őseredeti, durva és nyers formájában és ökoljog a „hypermodern“ civilisatió minden „raffinement“-jával felfegyverkezve. Az az állapot, melyet az angol állambölcselelő, mint olyat rajzol, amelyben minden egyes ember háborúban van mindenkivel, midőn az emberek egymással szemben farkasok módjára viselkednek, ma, a legkieméletlenebb zsarolások és a leglelküismeretlenebb harácsolások szomorú napjaiban szinte szószerint bekövetkezett. Ilyen állapotokból a jog- és törvénytisztelethez az elvadult és elzüllött társadalmat visszavezetni, a jog, a törvény és igazság uralmát visszaállítani szinte emberfeletti feladat.

Nem kisebbek a nehézségek a közigazgatás tekintetében. Az állami hatalom a gazdasági javak termelésének, megosztásának és fogyasztásának szabályozását az egyéni kezdeményezést egészen háttérbe szorítva és a szabad mozgást egészen elnyomva a háború következtében annyira kezébe vette, mint amely mértékben azt csak a kollektív gazdálkodás elvének túlzó hívei kívánhatták. E rendszer azonban csődött mondott, a tőle várt előnyöket; a termelvények és szükségleti cikkek egyenletes, illetve arányos és igazságos elosztását el nem érte, sőt az előbb vázolt jog- és törvénytisztelet hiányának és a modern ökoljognak segélyével, mely a fennálló korlátokat a tisztességtelen elemekkel félredobatta, míg a tisztességesek megtartották, az individuális termelés rendszere mellett is fennállott igazságtalan egyenlőtlenségeket még inkább fokozta. A háború utánra váró feladatok egyik legnagyobbika lesz az e téren fennálló bajokat és sérelmeket orvosolni.

A háború felvetette, illetve csak tovább bonyolította az új n. nemzetiségi kérdést. Évszázadokon, sőt évezredekken át kialakult államokban, természeti és gazdasági viszonyaiknál fogva összetartozó területeken békességben élő és magukat jól érző, jóhiszemű népeket előre kiszámított aknamunka és anyagi érdekekből vezetett lelkiismeretlen izgatás szabadságuk elnyomásának jelszavával, melynek sikerült még a másik oldalhoz tartozó értelmes és értékes elemeket is félre-

vezetni, elámította; védelmező és gondozó hazájuk ellen árulásra csábítja és oly magatartásra biztatja, mely az ily népeket magukban foglaló államokat, ilyenek között hazánkat is a szétrobbantás és felosztás veszélyének teszi ki. A hazug jelszavak, rágalmozó állítások ellensúlyozása, a félrevezetett értelmesebb elemek meggyőzése, a hiszékeny tömeg bizalmának visszanyerése, a nemzetiségi viszonyoknak oly szabályozása, mely megszünteti azoknak államveszélyeztető jellegét, amellet, hogy a nem mindig helyeselhető, de igen gyakran megérthető egyéni érzékenységgel is számot vet, feltéve, hogy az őszinte és jóhiszemű, ime ezek az e téren felmerülő feladatoknak legfontosabbjai.

Az immár négy év óta tartó hadviselés az államok pénzügyi erejét köztudomásúlag egészen kimerítette s az állam rendkívüli mértékben való eladósodását vonta maga után, s a hadviselés további folyama, mely még mindig végeláthatatlan, még további eladósodást fog maga után vonni. Ez eladósodásnak és az abból származó bajoknak megszüntetése a nélkül, hogy ez az állam polgárainak gazdasági romlásával járna, egyik nem kis feladata lesz a jövő nemzedéknek.

És ha tekintjük a nemzetközi viszonyokat, akkor azt látjuk, hogy óriási feladatok tárulnak nemcsak a jövőndő, de már a jelen nemzedék elé is. A jelenlegi háború előidézte helyzet olyan gordiusi csomó, melyet ugyan fegyver bogozott össze, de amelyet fegyver talán nem fog birni elvágni. A csomóból kivezető fonalat meg kell találni és ez bizonyára nem kis feladat. S ha megtalálják majd a kivezető fonalat, akkor nem csekélyebb feladat lesz megakadályozni, hogy a csomó ismét össze ne bogózódjék. E célból már most felmerült a népek szövetségének, a nemzetközi bíráskodásnak és végrehajtásnak gondolata. Ámde melyek legyenek azok az elvek és szempontok, amelyek szerint a nemzetközi bíráskodás történjék akkor, mikor államok léte és nem léte, integritása és megcsontítása forog szóban! Csak olyan elvek lehetnek, melyeket minden létező állam önként elfogad irányadóul magára nézve; mert e nélkül ezekben a kérdésekben a nemzetközi bíráskodás hiú ábránd marad. Ezeknek a nemzetközi államrendező elveknek a megtalálása a háború utáni időkre marad és nem kis feladat lesz, mert a háborút megelőzőleg

és a háború alatt egyoldalúlag évszázadok óta fennálló államok ellen irányuló éllel kidobott olyan elvek, mint a már jelzett „kis nemzetek joga“, „népek önálló rendelkezése“, „nemzetiségek autonómiája“, stb., melyek mint hangzatos és könnyen terjedő jelszavak már olyan államokban is visszhangra találtak, melyek elfogadásukkal önmaguk sírját ásák, a történelem tapasztalatai és a tárgyilagos bírálat után nem bizonyulnak a fentjelzett célra alkalmasoknak.

De nem kis gondot fog okozni a háború után a nemzetközi gazdasági viszonyok rendezése sem, amelyeknek kérdésére ez alkalommal elég csak rámutatni.

Egyetemi tanulmányozásaiknak második tere az orvostudományoké. Az orvostudományok művelése és tanulása egyetemünkön ezzel a tanévvel kezdődik meg. Először van alkalmunk arra, hogy orvostanhallgatókhoz szólhatunk. Örömmel üdvözlöm Önöket egészségünk fenntartásának jövőndő munkásait. Meg vagyok győződve, hogy azt, amit az egyetemünkön keresnek, jövőndő orvosi hivatásuknak tudományos alapjait a legnagyobb mértékben meg fogják találni. Röviden az Önök jövőndő feladataira is rámutatok. Az orvostudományok összefüggése a háború sajnálatos következményeivel a legszembeszökőbb. A háború közvetlen áldozatainak istápolása az orvostudományok feladata és pedig nemcsak az első vonalban, hanem azután is. A háború sérültjei, bénultjai, nyomorékjai egész életen át viselni fogják keresztjüket. S ennek a keresztnek elviselését könnyűvé tenni az orvostudomány feladata leend. De nemcsak a háború közvetlen áldozatairól van szó; hiszen egészségileg mindnyájan áldozatai vagyunk a háborúnak. A háborús gondok, a lelki fájdalmak, a nélkülözés, a hiányos táplálkozás és hiányos öltözködés mindnyájunknak egészségére kihat; mindnyájunk egészségének ellentálló képességét csökkenti, s az orvostudományok feladata, hogy a csökkent ellentálló képességgel és megnövekedett betegségveszéllyel, megszorodott új járványokkal szemben a megbetegedések száma csökkentessék, a közegészség javíttassék.

Az orvosi feladatok sora folytatható. A gyermekszaporodás csökkenése gazdasági és szociális okokra vezethető vissza és ellenszerét a gazdasági és szociális téren a társadalom-

tudományok segélyével kell keresni. De nemzetiünk csökkenő szaporodásának oka nemcsak a gyermekek kimaradása, hanem a megszületett gyermekek nagymértékű elfogyása, halálózása is, mit a háború következményei, többek közt az is, hogy a férfi munkaerőt pótolni kénytelen nő a gyermekóvás feladatának kevésbé tehet eleget, még csak fokozott. Ezzel a jelenséggel szemben az orvostudományoknak szintén igen nagy feladatokkal kell megbírkóznia.

A szomorú kénytelenség, hogy a férfiak munkáját a női munkával kell helyettesíteni, nem maradhat kihatás nélkül első sorban az illető nők egészségére és szervezetére, második sorban a nők társadalmi helyzetére sem. Ez utóbbira most nem kívánok kiterjeszkedni; az előbbi körülménnyel foglalkozni és az egészségileg bekövetkezendő hátrányos következményeket megakadályozni ismét csak a jövő orvosi nemzedéknek lesz feladata.

A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar hallgatóit szintén most van alkalmunk először üdvözölni tanévnyitással kapcsolatban. Nem kisebb örömmel üdvözölöm Önöket is, mint orvostanhallgató kollégáikat. Reményeikben ép úgy nem fognak csalatkozni, mint amazok. Ami az Önök jövő életpályáját illeti, az első pillanatra úgy látszik, hogy azon a háború előidézte feladatok kevésbé szerepelnek. Azonban közelebbről megnézve, azt látjuk, hogy az újonnan felmerülő feladatok e tudományok körével kapcsolatban sem fognak elmaradni.

A háború középiskolai oktatásunkon is pusztító vihar-ként vonult végig, akár a tanárságot, akár a tanuló ifjúságot tekintjük. E pusztító viharnak nyomait eltüntetni egyik nem kis feladata lesz közéletünknek és e tekintetben a *vezető és irányító szerep* a bölcsészet-, nyelv- és történettudományok körére vár. S a nőnevelés kérdése, melynek a háború alatt már is nagy lépést kellett megtennie a női munkakörnek már előbb is jelzett eltolódása folytán, e tudományszakot szintén erősen fogja foglalkoztatni a háború után.

Az a tudományszak, amely hagyományyszerűleg szintén az egyetemi tudományok körébe tartozik, sőt azok között külsőleg az első helyet szokta elfoglalni, t. i. a hittudományok köre, egyetemünkön képviselve nincsen ugyan; de an-

nál a kedvezménynél fogva, melyben a helybeli teológiai főiskola részesült, egyetemünkön is lesznek oly hallgatók, akik teológusok. Ezekre való tekintettel legyen szabad rövid pillantást vetnem azokra a feladatokra is, melyek a teológiával foglalkozók számára, a háború következtében felmerülnek. Tartalmilag nem újak, hanem ugyanazok, amelyek az ember lelki életének gondozóival szemben már az előtt is teljes mértékben fennállottak. De mennyiségileg rendkívül megnövekedtek. Nyilvánvaló tény, hogy a vallásos érzület a háború veszélyei, bajai és szenvedései folytán igen nagy mértékben megerősödött és hogy e megerősödött vallásos érzület korunk és műveltségünk követelményeinek megfelelően kielégíttessék és mint az erkölcsösségnek is alapja és a más oldalon mind inkább helyt foglaló erkölcsi elvadulásnak egyensúlyozója fejlesztessék, ez képezi a nép lelki atyáinak szép és nehéz feladatát.

Az egyetem bármely karához is tartozzanak Önök, egyetemi ifjak, egy dolgot különbség nélkül jó lesz megszívlelniök. Az egyetem az emberrel foglalkozó és ennyiben is humanista életpályákra készít elő. E „humanista“ életpályák célja mindig a közérdek. Jogász, orvos, tanár, pap hivatásának irányítója mindig az embertársak érdeke kell, hogy legyen. Gazdasági foglalkozást űzők életpályájának központja mindig az illető maga. Aki gazdasági életpályára lép, akár a mezőgazdaság, akár az ipar, akár a kereskedelem terén, az tevékenységével első sorban önmagának használ. Jogász vagy orvos, tanár vagy pap hivatásának betöltésével első sorban embertársainak használ és csak közvetve másodlagosan hárul belőle haszon önmagára. Ezért állnak ethikailag magasabban ezek a pályák, mint amazok és ezért is illeti meg az egyetemeket, mint e pályára előkészítő intézeteket, a főiskolák között az elsőség.

Pályájuknak ethikai volta azonban másban is nyilvánul. Aki munkáját, tevékenységét elsősorban másnak szenteli, annak el kell készülnie rá lennie, hogy munkájának jutalmát sokkal kevésbé anyagiakban, mint erkölcsiekben fogja megnyerni. Az egyetemi életpályák általában nem lucratív pályák; aki az egyetemi pályák valamelyikére lép, az kivételről mindig eltekintve, a köz érdekében anyagi áldozat-

tot hoz, jóformán szegénységi fogadalmat tesz és jutalmát csak annak büszke öntudatában fogja bírni, hogy életét nem a saját maga, hanem a köz érdekében töltötte. A háború után az egyetemi életpályák eme jellege még fokozottabb mértékben fog kidomborodni. Hogy az anyagiakban való jutalomnak elmaradása mellett az erkölcsi jutalommal valaki megelégedjék, különösen most, midőn a háború szülte egyéb körülmények folytán az anyagiak után való mohó vágy annyira erőt vett az embereken, ahhoz igen nagy lelki erőre van szükség s ezért az egyetemi életpályákra való lépésnek elhatározása már magában véve magasabb erkölcsi felfogásnak jele. Szükséges, hogy Önök ennek tudatában legyenek és hogy az egyetemi életpályákra lépve az erkölcsiséget, mint pályájuknak különleges alapját, önmagukban állandóan ápolják és erősítsék.

Az imént mondottakon kívül egyetemünk nőhallgatóinak még egy más körülményt kell figyelmébe ajánlani. Önök, fiatal hölgyeim, szintén hoznak áldozatot, midőn egyetemi pályákra lépnek, de más értelemben és irányban. Már említettem volt a szomorú kénytelenséget, amelynél fogva a férfiak munkájának nagy részét a női munkával kell helyettesíteni. Önök tisztelt hölgyeim, egyetemi polgárnők, midőn az egyetemi tanulmányoktól függő életpályára készülnek lépni, legnagyobb részt valószínűleg szintén ennek a szomorú gazdasági és társadalmi kényszernek hatása alatt cselekednek, mely kényszer ugyan már a háború előtt is fennállott, a háború folytán azonban fokozódott. Önök, legyenek akár orvostanhallgatók, akár bölcsészettanhallgatók, akár a jog- és államtudományi kar rendkívüli hallgatói, szintén áldozatot hoznak és lemondást gyakorolnak, midőn oly pályára lépnek, mely eddigi tapasztalatok szerint a férfi erősebb szervezetét kívánja meg és midőn a nagyobb teljesítőképességű férfi munkásokkal versenyre kelnek. Ez elhatározásuk folytán számolniok kell azzal az eshetőséggel, hogy a nő elsőrendű hivatásáról, arról, hogy békességes és nyugalmas családi tűzhely mellett a férfi munkásnak segítőtársai és a legnagyobb mértékben boldogító anyai örömöknek részesei legyenek, le kell mondaniok. Lehet, hogy e lépésnek és elhatározásnak következményei nem egyszer nehéz súllyal fog-

nak Önökre nehezedni, és hogy nem egyszer fogják érezni azt, amit egyik költőnk* így fejez ki:

„Nem az ész az élet, mi a szívben élünk;
 Szívben a szeretet, ésszel csak itélünk.
 Fénye az elme a lelki világnak,
 De hideg, nincs hője, mint tűzben a lángnak.
 S mit ér a tudás, mit az érv, mit az ok,
 Ha a szív azt mondja, boldogtalan vagyok“.

Ha ennek következtében Önöktől várható el, hogy szó- és zászlóvivői legyenek annak a törekvésnek és igyekezetnek, amelynek célja a nők „remancipatiója“, vagyis az, hogy az élet tülekedésébe, zajába és szennyébe kénytelenségből kisodródott nő a nyugodt, békességes és tiszta családi élet szentélyébe visszakerüljön, mindannak dacára addig, míg a sajnálatos kénytelenség, amelynek folytán kereső pályára léptek, Önökre nézve fennáll, igyekezniök kell Önöknek is férfighallgató társaikkal lépést tartaniok és a közösen előttük álló feladatokra a legkomolyabban előkészülniök.

Viszont Önök, egyetemi polgárok, akik csak természetes hivatásuknak tesznek eleget, midőn a kereső életpályákra készülnek, figyelembe tartoznak venni női hallgatótársaiknak éppen imént vázolt helyzetét és velök szemben már tanulmányaik idejében is feltétlen tisztességgel, a komoly előzékenység és korrekt lovagiasság legnagyobb fokát tartoznak tanúsítani, mert ezzel kell elismerésüknek tanújelét adni a másik nem önfeláldozó tagjaival szemben, akiket az élet kemény szigorúsága valódi hivatásukból kiragadva, az Önök pályatársaikká tett.

Mélyen tisztelt Közönség; kedves ifjúság!

Végzem beszédemet. A mai világháború az emberiség életében kétségtelenül korszakot fog lezárni és új korszakot megkezdő esemény lesz. Több mint száz év előtt az emberiség történetében szintén korszakot alkotó esemény zajlott le, a nagy francia forradalom, melynek sok vívmánya napjainkig is tart. E forradalmi események során röppent ki a

* Temérdek (Jeszenszky Danó).

hármás jelszó: Szabadság, egyenlőség, testvériség! Nemes törekvést és eszményi állapotot jelentenek e jelszavak, de velük és nevükben nem egyszer nem egy visszaélést követtek el s e visszaélések némileg diszcreditálták magokat e jelszavakat és a velük kifejezett magasztos fogalmakat is.

E fogalmaknak nemcsak a politikai, hanem a tudományos élet terén is van jelentőségük. Szabadság a tudományban jelenti a szabad tudományosságot és ami ezzel azonos, a tudományok haladását és fejlődését. Egyenlőség a tudományos életben jelenti azt, hogy a tudományra senkinek sincs privilégiuma, hogy a tudományt szorgalommal és tehetséggel mindenki megszerezheti és hogy a tudományos igazságok, bárhonnan erednek is, igazságok lesznek, melyek előbb vagy utóbb érvényesülnek. Végül testvériség a tudományos életben jelenti az emberi társadalom különféle mozzanatait: faj, nemzetiség, hitfelekezet stb. által elválasztott embereknek a tudományosság által való összekapcsolását, amelynél fogva a háború előtt is a testvéries érintkezés által a tudomány emberei hidalták át leginkább a nemzetközi ellentétet s amelynél fogva remélhető, hogy a háború után is a tudomány emberei az elsők között lesznek, akik a háborúban állott nemzetek között a testvéries érintkezést ismét helyreállítani fogják. A szabadság, egyenlőség és testvériség eszméit ilyen értelemben tehát minden tudományos intézménynek nagy becsben kell tartania; Önöknek egyetemi ifjak, azt örök eszményül kell kitűzniök és az ilyen értelemben felfogott szabadság, egyenlőség és testvériség nevében a pozsonyi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem ötödik tanévét megnyitottnak nyilvánítom.

DR. POLNER ÖDÖN

REKTORI BESZÁMOLÓJA

AZ 1918/19 TANÉVRŐL.

(AZ ELKÉSZÜLT BESZÁMOLÓ, MIUTÁN A CSEHEK AZ EGYETEMET 1919. ÉVI SZEPTEMBER HAVÁBAN ÁTVETTÉK, MÁR NEM VOLT MEGTARTHATÓ.)

A természet őszi hervadásnak indult. De midőn egyetemünk 1918—19. tanévről beszámolok, nem az őszi hervadásnak hangulata lep meg, hisz az ősznek van varázsa: a meleg nyár után az érett gyümölcs; a dúsan termelő munka után a jól eső pihenésre térés; az enyészet látása mellett a megújulás biztos tudata. „Bimbó fővel aszó virág, reménye új tavasznak, mely most születve, sírba száll“, e fájó kép az, mely lelkem elé tolul, ha egyetemünk 1918—19. évi sorsára gondolok; ha visszaemlékezem, hogy az oly hosszú vajúdás után 1918. év tavaszán megszületett egyetemünkre már ugyanannak az évnek őszén a kimúlás réme vetette rá az árnyékát; ha előadom, hogy a tanév megnyitása után csakhamar arra az egyetemre, amely oly sokra jogosító reménnyel indult útjára, melynek létrejövetelében s kiépítésében tagjai oly páratlan buzgalommal és lelkesedéssel működtek közre, az ellenséges megszálló hatalom kimondta, hogy mint magyar állami egyetem nincs többé és olyanná minősítette, mint amelyben nem annak alkotója és szülőanya, a magyar állam, hanem ő, az idegen bitorló az úr!

Nem nyomhatom el a fájdalom és keserűség érzését e visszaemlékezésekre; de mindjárt hozzá kell tennem, hogy *egyetemünket még sem tekintem halottnak, nem tekintem elmúltnak*. Amint rendíthetetlen a hitem és bizalmam, hogy a részemről már 1918. év november havában megjövendőlt *fel-támadása Magyarországnak be fog következni*, ép úgy rendíthetetlen a bizalmam abban is, hogy egyetemünk mint magyar állami egyetem élni és virágozni fog: élni és virágozni ott, ahová a természeti és kultúrális viszonyok székhelyét kijelölték: Pozsonyban. És hogy a pozsonyi magyar egyetem, mint ilyen, éljen és virágozzék, ehhez a gondolathoz részemről görcsösen ragaszkodom s reménylem, ebben a törekvésben

a pozsonyi egyetemnek minden egyes tagja és tényezője osztzik velem s annak a megvalósításáról nem mond le.

Ha Magyarország nem akar lesülyedni valami parasztszország kultúrártlan színvonalára, s ezt engednie nem szabad, akkor azokat a kultúrintézményeket, amelyek nemcsak egyes részek szükségleteit szolgálták, hanem az egészet s ilyen főképp a négy egyetem, még megcsonkított állapotában is fenn kell tartania, hisz ezeknek száma a régi nagy Magyarország szükségleteihez képest úgylis kevés volt; a megcsonkított Magyarország fokozottan nagyobb szükségleteit pedig éppen, hogy kielégítik. Ennélfogva hiszem, hogy a megcsonkított Magyarország illetékes tényezői is be fogják ezt látni és meg fogják találni annak a módját, — bármi anyagi áldozatba kerüljön is, — hogy az eredeti székhelyükről kiüldözött mind a két egyetemet ezután is fenntarthassák.

A jövődönnek elébe nézni azonban, hirdetni a hitet és bizalmat, eloszlatni az aggodalmakat, meggyőzni az ellenkezőket, ma nem az én feladatom: az én feladatom ma a fájdalmas multa való visszatekintés és a beszámolás arról, amit akkor tettünk, vagy nem tettünk. —

Egyetemünk tulajdonképpen csak az 1918. év március és április havában alakult meg. Miután jogi kara négy éven át már működött, a lefolyt 1918—19-iki első tanéve volt, mint teljes egyetemnek. A tanév megnyitása némi késedelmet szenvedett, mert a megelőző nyáron tartott pótfélév csak augusztus havában végződött s így az új tanév kezdete október havára tétetett. Az egyetemi tanév megnyitása tehát időbelileg összeesett a középeurópai hatalmak addig megfeszített erejének elernyedésével, és midőn 1918. évi október hó 5-én rektori székfoglalómat tartottam, már aggódva jeleztem a hazánk egén tornyosuló vészfelhőket, noha a bekövetkező katasztrofális összeomlásnak sejtelmével akkor még nem birtunk.

Alighogy megnyitottuk a tanévet, mint sűrű pörölycsapások hullottak ránk azok a hírek, amelyek a fegyverszünet felajánlásáról és az arra adott válaszokról hozzánk jutottak és amelyek hazánk helyzetét mind súlyosabbnak és súlyosabbnak tüntették fel.

Október végén két eseményről értesültünk, amelyek ké-

sőbb egyetemünkre nézve döntő fontosságúakká váltak. Egyikük volt az ú. n. cseh-tót köztársaság proklamálása Prágában október 28.-án. A másik volt a budapesti októbervégi forradalom. Akkor nagyobb figyelmet szenteltünk ez utóbbinak, pedig később az előbbi vált ránk nézve végzetesebbé.

Az 1918. évi októbervégi forradalom sok tekintetben meglepetésszerűen hatott ránk. Hogy a mértéken túl elnyújtott háború a társadalom „cohaesio“-ját nagy mértékben meglazította és hogy ennél fogva ezen a társadalmon épült állami berendezkedés is ingataggyá vált; hogy a társadalom egyes rétegeinek szükségleteivel és követelményeivel az eddiginél sokkal nagyobb mértékben számolni kell; hogy a soká visszafojtott ár kitöréssel fenyeget, mely csak nagyon okos és körültekintő eljárással vezethető el helyes irányba; hogy a velünk közjogi kötelékben álló másik államhoz való viszonyunk is idejét múlta, melyet revízió alá kell venni; mindezzel a háború folyamán és különösen végső kifejlődésének szakában minden gondolkodó ember tisztába jöhetett. De hogy Magyarország évezredes tradíciói máról holnapra feladassanak, hogy az állami hatalom minden ellentállás nélkül átmelessen egyrészt olyan elemek kezébe, melyeket a politikai rátermettség szempontjából addig nagyon csekély értékűeknek tartottak, másrészt olyanokéba, amelyek minden felelősségérzet híjján a legszélsőségesebb irányokat képviselték, s hogy mindehhez a változáshoz a társadalomnak szinte minden rétege és osztálya minden fenntartás nélkül hozzájáruljon és csatlakozzék, az ránk nézve meglepő volt.

Az október végén akkor, mikor az ország kormányzatának a vezetésében minden percnyi mulasztás megmérhetetlen károkat okozott, egy hétig elhúzódott kormányválság és tanácstalanság kimondhatatlanul kínos benyomást keltett. Az azóta napfényre jutott adatokból most már látható, hogyan volt lehetséges az, hogy a szélsőséges pártcsoportok merész elhatározású irányítói által megalkotott ú. n. „nemzeti tanács“ képes volt a vezetést magához ragadni. Mielőtt ennek a gyászos szerepű és emlékezetű, „nemzeti tanácsnak“ nyomása alatt létrejött új kormány kinevezésének híre hozánk, Pozsonyba eljutott, október 31-én délután ott is tartot-

tak népgyűlést, melyen a polgárságnak jóformán minden eleme részt vett, hogy a fennforgó viszonyok közt megnyilatkozzék. Az egyetem, mint olyan, nem vett részt; de az ifjúság engedélyt kért tőlem, mint rektortól, hogy ott megjelenhessék és képviselője felszólalhasson.

Természetesnek találván, hogy az ifjúság ily viszonyok között a közdolgok iránt érdeklődjék, az engedélyt megadtam, de a kijelölt s általam komolynak és szorgalmas tanulóknak ismert szónokot figyelmeztettem, hogy senkinek sem lehet kifogása az ellen, ha felszólalásában a hazafias szempontoknak megfelelő kifejezést szándékozik adni, de különben arra intettem, hogy beszédjében inkább mérsékelőleg igyekezzék hatni. Ez intelemnek, mint értesültem, az illető meg is felelt. Ennélfogva bizonyos meglepetéssel értesültem másnap az ifjúságnak hozzám tett jelentéséből, hogy a népgyűlés után, az esti órákban, mikor már az új kormány kinevezésének híre Pozsonyba is eljutott, az ifjúság táviratilag nemcsak üdvözölte a nemzeti tanácsot, de az ahhoz való csatlakozását is kijelentette.

A küldöttségnek azonnal kijelentettem, hogy ezt a lépésüket helytelenítem, mert az ily csatlakozó nyilatkozat megtételét nem tartom az ifjúság hívatásának és egyúttal kifejeztem azt a felfogásomat, hogy a nemzeti tanácshoz fenntartás nélkül való csatlakozás végeredményben a hazánk szétdarabolásához való hozzájárulást is jelenti, hisz a nemzeti tanács akkor már az elszakadó Horvát-Szlavonországot és a hazánk nagy darabját elvenni készülő „cseh-tót“ köztársaságot üdvözölte.

Az ifjúság vezetőinek egy része belátta eljárásának elhibázott voltát, másik része mentegetni próbálta azt, de különben az ifjúság további magatartásában semmi kifogásolni való nem merült fel. A felbomlott állami rend következtében a rend fenntartása végett szükségessé vált polgárőrség szervezése, és midőn a város polgármestere ez irányban hozzám fordult, az ifjúság felhívásomra a legnagyobb készséggel jelentkezett a szolgálatra és buzgón teljesítette is azt heteken keresztül.

Miután az okt. 31.-én kinevezett új kir. kormánynak híre elérkezett hozzánk és a hírlapokból értesültünk, hogy az or-

szág legkülönbébb intézetei és testületei csatlakoztak a nemzeti tanácshoz, az egyetem tanárait összehívtam további magatartásunk megbeszélése végett. Határozatba ment, hogy a király által kinevezett új kormányt a közoktatásügyi miniszter útján üdvözljük, a „nemzeti tanácshoz“, vagyis az emberekhez ugyan nem csatlakozunk, de azon törekvések bizonyos része iránt, melyeket a nemzeti tanács magáénak hirdetett, szimpátiánkat fejezzük ki. Ennélfogva november 2.-án táviratot intéztünk a közoktatásügyi miniszterhez, melyben az új kormánynak, valamint a nemzeti tanácsnak az ország függetlenségének helyreállítására, a közrend és szabadság megóvására, valamint az ország területi épségének megvédelmezésére irányuló törekvéseit üdvözljük.

Mindez még akkor történt, mielőtt megérkezett volna a híre annak, hogy a miniszteriumot a király esküje alól feloldotta és hogy a minisztérium szükségesnek tartja az államforma kérdésének felvetését. Ha erről előbb értesültem volna, az előbb jelzett táviratot mint rektor, nem irtam volna alá. A meggyőződés azonban már akkor szilárdná vált bennem, hogy mihelyt a viszonyok és a pozsonyi egyetem megmentése érdekében szükségeseknek tartott intézkedések megtétele meg fogja engedni, a rektori állásból távoznom s helyemet az egyetem érdekében olyan egyénnek kell átengednem, ki az új viszonyokba magát jobban beletalálja s akitől az akkor már közeledő cseh megszállás esetére is kevesebb merevség várható, mint amennyit magamban éreztem.

Lemondási szándékom bejelentése a tanács decemberhavi ülésén történt, amely alkalommal őszintén feltártam azokat az indokokat, melyek elhatározásomban vezetnek. A tanács jelenlevő tagjai azonban nem voltak velem e tekintetben egy nézetben és egyhangúan annak a nézetnek adtak kifejezést, hogy helyemet meg kell tartanom. Miután a helyzet sokkal komolyabb volt, semhogy a tett nyilatkozatok formáságnak lettek volna tekinthetők, lemondási szándékomtól egyelőre elállottam.

Az ú. n. népköztársaság kormányával szabályszerű érintkezésbe léptünk és maradtunk mindaddig, míg a később bekövetkezett megszállás ezt meg nem akadályozta. E kormány az államhatalmat gyakorló egyedüli tényleges kormány volt,

melyet minden politikai és társadalmi tényező elismerni látszott s melynek rendelkezéseihez minden közintézmény alkalmazkodott. Alkalmazkodtunk mi is, mert abban a meggyőződésben voltunk, hogy ha nem tesszük, anarchiát okozunk és ezzel is csak ellenségeink malmára hajtjuk a vizet.

Az október végén bekövetkezett másik esemény, amely egyetemünkre nézve katasztrófálissá vált, az ú. n. cseh-tót köztársaság proklamálása volt. Ez esemény, eltekintve talán egyik-másik pesszimiztikusnak tartott kollégánktól, kezdetben nem tette ránk azt a hatást, hogy Pozsonynak a magyar államhoz tartozását és a pozsonyi egyetem létét közvetlenül érintené.

Hiszen, hogy Pozsony város az újonnan alakult „Cseh-Szlovákiához“ csatoltassék, az annyira ellentétben állott azokkal az elvekkel, amelyeknek védelmét az „entente“ hatalmak céljaiknak állították, t. i. a szabadsággal, a demokráciával, a nemzetiség alapján való államalakulással, a népek önrendelkezési jogával; de annyira ellenkezett a természetes és történeti államalakulás elveivel is, hogy Pozsony város elszakítását és a cseh-tót államhoz való csatolását oly képtelenségnek kellett tartanunk, amelyet még az „entente“ hatalmak vezető tényezői sem fogadhatnak el, mert a háború folyamán észlelt végtelen „hypokrisis“ mellett sem tételezhattünk fel e tényezőknél oly nagy mértékű oktalanságot, hogy a saját maguk által hirdetett elvekkel annyira szembeütően ellenkező cselekedetet vigyenek végbe, amely önként kínálgató alkalmas fegyverül használható fel velük szemben arra, hogy képmutatásuk és hatalmi önzésük teljes meztelenségben kimutattassék. Sajnos, később meg kellett érniünk, hogy az egyoldalú tájékoztatás annyira megtette hatását és az okatlan gyűlölet annyira megfosztotta józan eszüktől a jelzett tényezőket, hogy Pozsony városát is oda ítélték és oda juttatták a háborús szövetkezések konjunkturáiban megszületett cseh-tót köztársaságnak.

Habár kezdetben a mondott okoknál fogva képtelenségnek tartottuk, hogy Pozsonyt Magyarország elveszítse és habár akkor még reménylettük is, hogy amennyiben a cseh-tót köztársaság megkísérelné Pozsonynak elvételét, ez a kísérlet meg fog hiúsulni, mégis Magyarország megcsonkításának

réme a maga egész ijesztő voltában megjelent előttünk. Ily körülmények között kötelességünknek tartottuk, hogy a bekövetkező veszély elhárítása céljából mi is sorompóba lépjünk azzal a fegyverrel, amely rendelkezésünkre áll, t. i. a tudomány fegyverével. E célból még november havában az egyetem illető szaktanárai t. i. a közjognak, politikának, közgazdaságtannak, statisztikának, földrajznak, történelemnek a képviselői „Pro Hungaria“ cím alatt memorandumot dolgoztak ki, mely magyar, francia és angol nyelven jelent meg s melyben tudományos érvekkel igyekeztek kimutatni, hogy Magyarország tervezett szétdarabolása a természetes és történeti államalakulás elveivel ellenkezik, hogy ily szétdarabolás békére nem vezethet s kifejezést adtak annak a hitüknek, hogy ha Magyarország mindennek dacára szétdaraboltatnék, a dolgok természetes rendje szerint idővel még is fel fog támadni és területi épsége helyre fog állni.

Ez a memorandum abban a feltevésben, hogy a békekonferencia még 1918. év őszén össze fog ülni s abba Magyarország kérdése is tárgyalás alá fog kerülni és végül, hogy az „entente“ hatalmak vezető tényezőire lehet komoly tárgyi okokkal is hatni, azzal a célzattal készült, hogy az akkori magyar kormány támogatásával a békekonferencia tagjaihoz, valamint különösen az „entente“ hatalmak tudományos és politikai tényezőihez juttatassék el. Ez iránt megtörténtek akkor a kellő intézkedések, hogy azonban e célzat később mennyiben valósult meg, arról nincs közvetlen tudomásunk; de van okom hinni, hogy memorandumunk érvei és adatai a béke előkészítésénél az illetékes magyar tényezők részéről nem maradtak felhasználatlanul.

Egy másik akcióban annyiban vett részt egyetemünk, hogy 1918. november 12-én 385. r. sz. alatt kelt átíratában kezdeményezte és azután szintén aláírta a Pozsony város összes rétegei és intézményei által nyelvkülönbség nélkül aláírt, november 23-án kelt azt a nyilatkozatot, mely szerint Pozsony város tiltakozik a Magyarországtól való elcsatolás ellen.

Miután időközben a cseh megszállás veszélye folyton közeledett és valószínűbbé vált, egyetemünknek is számolnia kellett ez eshetőségnek bekövetkeztével s ennek folytán több

ízen a tanári kar összességével értekezletet tartottam. Mindenekelőtt az akkori kormány fejéhez fordultunk, hogy figyelmét az egyetem veszélyeztetett helyzetére felhívjuk; azután felíratot intéztünk a közoktatásügyi miniszterhez és abban kifejeztük azt az elhatározást, hogy *az egyetem ki fog tartani helyén mindaddig, amíg lehet*, amennyiben azonban a megszállás következtében működése Pozsonyban lehetlenné válnék, arra az esetre már akkor felvetettük azt a gondolatot, hogy a magyar kormány a pozsonyi egyetemet, mint olyat, akkor is fenntartsa s mindaddig, míg az eredeti székhelyére vissza nem mehet, átmenetileg más városba helyezze át.

A kormány fejéhez és a közoktatásügyi miniszterhez intézett felterjesztéseink, mondhatnám jajkiáltásaink válaszólatlanul maradtak s mindössze annyi történt, hogy midőn az egyetem tanácsa Lovászy akkori közoktatásügyi miniszternél megjelent, ő a beavatottság látszatával azt a megnyugtató kijelentést tette, hogy Pozsony elszakításától *nincs mit tartanunk, arról szó sem lehet*; és hogy lemondásának napján, december hó végén a megszállás által veszélyeztetett főiskolák számára kormánybiztost nevezett ki. A miniszter úrnak a jól értesültség színével bíró megnyugtató kijelentéseire csakhamar kitünt, mit különben sejtettünk, hogy azok, mint *az akkori kormány más feltételezéseire szintén kénytelen volt bevallani, csalódáson alapultak* s a kormánybiztos úrnak a pozsonyi egyetemmel szemben nem volt alkalma más intézkedést tennie, mint értesítenie azt, hogy hivatalos helyiségeit a parlament épületében rendezte be.

Ily körülmények között az egyetemnek magának kellett kezébe vennie sorsának intézését és további utasítások bevétele nélkül tennie azt, amit a körülmények között belátása szerint tennie lehetett. December hó folyamán ismételten tanácskozott az egyetem tanári kara a felett, vajjon a következő cseh megszállás és az ezzel várható eltulajdonítás alól az egyetem felszerelését, könyvtárát biztosabb helyre elszállítsa-e s mindannyiszor arra az eredményre jutott, hogy a fennforgó körülmények között, a közbiztonság teljes hiánya mellett az elszállításért nem vállalhat felelősséget, mert sem

az egyes helyek, amelyekre a szóbanforgó tárgyak elszállíthatók lettek volna, sem a szállítási eszközök az esetleges kifosztás elől kellő biztosítékot nem nyújthattak volna.

December vége felé, karácsony táján általános fosztogatás indult meg Pozsonyban s így az egyetem könyvtárának és gyűjteményeinek ama részét sem lehetett útnak indítani, amelyre biztosabban ígérkező helyet találtunk és amelyre már a fegyveres őnök kíséretében menő vasúti kocsik is meg voltak rendelve.

Ilyen körülmények között következett be 1919. január 1-ről 2-ára virradó éjjel Pozsony város megszállása a csehek részéről. A megszállás már napokkal előbb jelezve volt s kilátásba vétetett, hogy az akkori kormánybiztos-főispán a csehek részéről Pozsony számára kinevezett „zsupánnal“ a megszállás további részleteit meg fogja beszélni. A kormánybiztos-főispánt a magam részéről felkértem, hogy a megszállás részleteinek megbeszélése alkalmával az egyetem ügyére különös súlyt helyezzen s az egyetem zavartalan tovább működését lehetőleg biztosítani törekedjék. A kormánybiztos-főispán úr ezt a legnagyobb készséggel megígérte, e megbeszélésre azonban nem került a sor, mert az olasz vezetés alatt álló, cseh legionáriusokból álló katonaság a cseh-tót polgári hatóságok mellőzésével, minden további tárgyalás nélkül szállta meg Pozsony városát akkor éjjel, mikor az egyetem ügyében tanácskozában, a kormánybiztos-főispántól egyik kollegámmal éppen hazatérőben voltunk. Az olasz katonai parancsnok, a magyarok előtt később annyira szimpatikussá vált Barreca ezredes másnap reggel azonnal kijelentette, hogy a megszállás tisztán katonai jellegű, s minden polgári hatóság és intézmény maradhat helyén és működését zavartalanul folytathatja.

A polgári hatóságoknak átvétele a cseh kormány által Pozsonyba kinevezett „zsupán“, Zoch Sámuel, modori evang. tót lelkész által csak január 6-án történt. Ekkor tették rá kezüket az egyetemre is. Ez nap, a vármegye házára felmenvén, hogy a magyar kormánybiztos-főispántól a továbbiak iránt tájékozódjam, a vármegyeházát cseh fegyveres katonákkal telve találtam s a főispáni hivatalban arról értesültem, hogy az imént foganatosították a polgári közigaz-

gatás átvételét és éppen engem várnak, mint az egyetem rektorát.

Belépvén a hivatalos helyiségbe, mely tele volt cseh és tót polgári és katonai egyénekkal, a „zsupán“ szerepében eljáró modori lelkész kölcsönös bemutatkozás után közölte velem, hogy a megszállás folytán a cseh-tót kormány Pozsony felett az impériumot átvévén, a pozsonyi egyetem a cseh-tót állam tulajdonába ment át s kijelentvén, hogy az ellen nem fog akadály tételni, hogy az egyetem működését tovább folytatva, a tanévet befejezhesse, felszólított, hogy az egyetem vezetését ily körülmények között vegyem át s vállaljak felelősséget, hogy az egyetem felszerelése, mely jelenleg ott van, azután is ott marad.

E közlésre részemről kijelentettem, hogy annak tartalmát tudomásul veszem, azonban az impérium átvételét a megszállott területen a *fegyverszüneti szerződéssel ellenkezőnek* és így az egyetemnek is a cseh-tót állam tulajdonába menetelét *jogellenesnek és hatalmi erőszakos ténynek tekintem*, aminélfogva *az ellen tiltakozom és óvást emelek*; az erőszak előtt azonban kénytelen lévén meghajolni, kijelentettem, hogy *a tényleges hatalom rendelkezéseihez alkalmazkodni fogunk* s arra kértem a nevezett „zsupánt“, hogy az egyetem működését tovább folytathassa.

A „zsupán“ kijelentette, hogy a tiltakozásra el volt ugyan készülve, de ily erélyes tiltakozást nem várt s figyelmeztetett, hogy ha az egyetem ennek az erélyes tiltakozásnak álláspontján marad, annyiban válik kérdésessé további működésének lehetősége, amennyiben akkor nem fognak kellő megnyugvással birni, hogy az egyetem nem fog a megszálló állam elleni működést kifejteni. Hozzátette, hogy úgy látszik, a dolgok felől nem vagyunk egészen tájékozva, mert az *„entente“ hatalmak által elhatározott és befejezett dolog*, hogy Pozsony a cseh-tót államhoz fog tartozni, s ezen *változtatni nem lehet*; a fegyverszüneti szerződés ide vonatkozó rendelkezéseit pedig az *„entente“ megváltoztatta*. Annak ellenvetése mellett, hogy Pozsony város elcsatolásáról én a saját kormányom részéről hivatalosan még értesítve nem vagyok s *rám nézve csak ez lehet irányadó; hogy a kétoldalú fegyverszüneti szerződést egyoldalúlag megvál-*

toztatni nem lehet s végül, hogy a hovátartozás kérdését jogilag csak a végleges békekötés határozhatja meg, miután a teremben jelenlevők közül közbe szóltak, hogy közjogi vitatkozásoknak nincs most helye, kijelentettem, hogy a továbbiak iránti magatartást az egyetem tanácsa elé terjesztem s annak állásfoglalását másnap közölni fogom.

Hogy az egyetem felszereléséből semmi el ne vitessék és szállíttassék, arra nézve vállaltam a felelősséget.

Erre a nevezett „zsupán“ felszólított, hogy a mellém adandó katonai bizottság kíséretében azonnal menjek az egyetemre s ott az egyes felszerelési tárgyakat leltár felvétele mellett adjam át és ismét vegyem át. Az engem azután az egyetemre kísérő három tagból álló katonai bizottság az egyetem összes helyiségeiben megjelenvén, nem ugyan részletes leltár felvétele, de sommás áttekintés és arról tett feljegyzések kíséretében az egyetem helyiségeit és felszereléseit átvették és ismét átadták s erről nyilatkozatot állítottak ki az egyetem számára, melyben kijelentették, hogy az a csehtót kormány tulajdona s annak megőrzésére köteleztek; mire én és az egyes karok dékánjai, illetve dékánhelyettesei és a könyvtár igazgatója együttesen aláírt *ellennyilatkozatot adtunk ki* (l. Függelék 1. sz.) s ebben a magunk részéről kijelentettük, hogy a pozsonyi egyetem és intézetei birtokában levő dolgokat úgy a fegyverszüneti szerződések, mint a hadviselés szabályaira vonatkozó hágai egyezmények alapján a békekötés esetleges ellenkező intézkedéséig a *magyar állam tulajdonának* tekintjük, de kötelezzük magunkat, hogy a jelzett összes tárgyakat, mint az egyetem birtokában lévőket ezután is ott sértetlenül megóvjuk és minden eltávolítás ellen megőrizzük.

Az egész eljárás, mely másfél napig tartott, természetesen végtelenül szomorú és lehangoló benyomást tett ránk, de az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy az eljáró katonai bizottság, különösen annak vezetője velünk, egyetemi hatóságokkal szemben kifogástalan udvariasságot és tiszteletet tanúsítottak.

Az egyetem helyiségeinek és szerelvényeinek megtörtént lefoglalása után, illetve folyamán az egész tanári kart értekezletre hívtam össze. Miután az az addigi eljárásomat

helyeselte, megállapodott a további magatartásunkra nézve, amelynek eredményét azután a zsupánként eljáró modori lelkésszel közöltem. Az ezzel folytatott tárgyalások eredménye megállapodás lőn, melyet január 10.-én jegyzőkönyvfoglaltunk s mely előre bocsátván a megállapodás közvetlen előzményeit és ebben fentartván az egyetem részéről is a tiltakozást és óvást, kijelenti, hogy *az egyetemi tanács mindaddig, míg a békeszerződés Pozsonyt a magyar államtól el nem csatolja, illetve míg a magyar állam illetékes tényezői arról le nem mondanak, a maga részéről a nemzetközi jog alapján az eddigi állapotot tekinti fennállónak*, kész azonban a megszállás állapota alatt is az egyetem működését tovább folytatni és pedig olykép, hogy *az a teljes loyaltás követelményeinek megfeleljen*. Egyúttal késznek nyilatkozott a tanács arra is, hogy az ifjúságot a rendelkezésére álló eszközökkel vissza fogja tartani attól, hogy a cseh-tót állam ellen irányuló cselekményben részt vegyen s az egyetem falain belül ily cselekmények elkövetését meg fogja akadályozni. A többi rendelkezések még a tanárok illetményeinek folyósítására, a tanárok és hallgatók költözködési szabadságára és az egyetem felszerelésére vonatkoztak. A jegyzőkönyv szó szerinti szövege a függelékben közölve van (2. sz.).

Úgy látszott, hogy az egyetem ügye ezzel egyelőre nyugovóra jutott. De nem így történt. Nem sokára ugyanis, január közepén a „zsupántól“ meghívást kaptam hivatalos értekezletre, melyen Pozsony város közhatalóságainak és közintézményeinek vezetői voltak jelen s melyen a „zsupán“ közölte, hogy február 4.-én fogja a Felvidék mint ú. n. „Slovensko“ részére kinevezett teljhatalmú miniszter Pozsonyba, mint végleges székhelyére bevonulását tartani; hangsúlyozván, hogy ezt „nem mint vendég, hanem mint saját házába jövő úr“ teszi s hogy az értekezlet célja a fogadtatás ünnepélyességeinek és a fogadtatásban való részvételnek a megbeszélése. Az ünnepélyességek megbeszélésében aktíve természetesen részt nem vettem, míg a fogadtatásban való részvétel tekintetében amaz indítványra, hogy a tanügyi hatóságok az egyetem rektorának vezetése alatt jelenjenek meg a bevonuló miniszter előtt, kijelentettem, hogy az

a felett való határozathozatalt az egyetemi tanácsnak tartom fenn.

A kérdést az egyetemi tanács elé terjesztvén, ott egyhangúan abban állapodtunk meg, hogy az egyetem a *fogadtatásban nem vesz részt*. A tanács határozatáról a „zsupán“ az udvariasság minden követelményeinek eleget tevő magánlevél formájában értesítettem. A levélben (Függelék 3. sz.) kifejeztem, hogy az egyetemi tanács tudatában van annak, hogy a január 10.-én aláírt jegyzőkönyv értelmében a cseh-szlovák kormánnyal szemben a loyaltás és udvariasság követelményeinek eleget kell tennie, de azt hisszük, e követelményekkel nem jövünk ellentétbe, ha magyar hazafiságunkat nem tagadjuk meg. Azokon az ünnepélyeken azonban részt venni, amelyek Magyarország megcsonkítása feletti örömet is kifejezésre juttatják, legszentebb hazafiúi érzelmeinkkel ellentétben van. Ily körülmények között a fogadáson és a kapcsolatos ünnepélyeken részt venni számunkra erkölcsi lehetetlenség.

A levélre nemsokára választ kaptunk. A „zsupán“ január 28-án kelt levelével az egyetemi tanácsnak szemrehányást téve határozatáért, az egyetemet bezárta s ott minden előadást megtiltott s egyúttal az egyetem tanárait rendőri felügyelet alá helyezte (Függelék 4. sz.). A miniszter bevonulásának reggelén pedig csekélységemet két detektívvel a rendőrségre kísértette, ott letartóztatta s a Ferenciek kolostorában két napig fogva tartatta.

Sajátságos, hogy a „zsupán“ levelemet — engedélyem nélkül — és saját válaszát január 29-én a sajtóban is közzétette s ez által bizonyára nem várt hatást ért el, amennyiben az egyetem magatartása köztudomású lett s az egész pozsonyi magyarságra példaképen és serkentőleg hatott s az egyetem magatartását a legkülönbözőbb oldalról üdvözltek. A hatás még fokozódott, midőn letartóztatásom is köztudomásúvá vált.

Az egyetemmel és rektorával szemben tett intézkedések céltalan, sőt elhibázott voltát a Pozsonyba bevonult kormánynak is be kellett látnia. Ennek tulajdonítható, hogy február 17-én leiratot intézett az egyetemhez (Függelék 5. sz.), amelyben értesítette az egyetem tanácsát, hogy az egye-

temet újra megnyitja; egyúttal azonban kormánybiztost nevez ki az egyetemhez dr. Jehlicska Ferenc budapesti egyetemi tanár személyében, felhatalmazván őt a teljes felügyelet jogával az egész oktatásra, úgy a tanári kar, mint az egyetemi polgárok nyilvános szereplésére nézve.

A kinevezett kormánybiztos, dr. Jehlicska Ferenc, a budapesti egyetem hittudományi karának volt tanára. Mielőtt állását elfoglalta, látogatást tett nálam s tájékozódott esetleges fogadtatása és tájékoztatott saját intenciói iránt. Már ekkor közölte, hogy nincs szándékában az egyetem belső életébe mélyebben belenyúlni s meg fog elégedni a jegyzőkönyvek láttamozásával. Hivatalos fogadtatása a cseh kormány tanügyi referensének, Stefanek Antalnak, kit ekkor volt alkalmunk színről-szinre megismerni és az e célra összehívott tanári karnak jelenlétében folyt le. A kormánybiztos az egyetem tanáraihoz hosszabb, konciliáns hangú és tartalmú beszédet intézett, amelyre részemről rövidebb nyilatkozatot olvastam fel (Függelék 6. sz.), melyben kijelentettem, hogy részünkről az egyetem bezárására okot nem adtunk, s hogy a január 10.-ki megállapodásban kifejezésre jutott *közjogi álláspontunk elvi fenntartása mellett* s abban a feltételezésben, hogy semmi oly cselekmény nem fog követeltetni tőlünk, mely lelkiismereti és jogi meggyőződésünkkel ellenkezik, az egyetem működését ismét felvesszük. Egyúttal kijelentettem, hogy ha a kormánybiztos ebben az irányban fogja lehetővé tenni azt, hogy az egyetem zavartalanul tovább működhessék, bizonyára elismerésünket fogja kiérdemelni.

Jehlicska kormánybiztos csakugyan ígéretéhez híven gyakorolta a ráruházott felügyeleti hatalmat. S máskülönbben is mindig szíves készséggel közvetítette és támogatta az egyetem és egyes közegeinek kívánságait a megszálló kormánynál. Működésével tehát azt az elismerést, melyet válasznyilatkozatomban előtte jeleztem, valóban kiérdemelte; ámde azt vele nem közölhattük, mert 1919. év nvarán Pozsonyból eltávozott s azóta, mint köztudomású, a cseh uralommal meghasonlott.

Midőn a január 10.-iki jegyzőkönyvi megállapodást kötöttük, abban a hiszemben voltunk, hogy a tanév végéig a

békekötés meg lesz, erősen bízva még abban, hogy Pozsony város Magyarországnak megmarad. Az idők haladtával e reményünk folyton tünedezett és május havában már erősen kellett foglalkoznunk azzal a kérdéssel, hogy mi lesz egyetemünk végleges sorsa. Pozsony város közönségéből és a megszállott terület magyarságából egymásután emelkedtek hangok, melyek azt kívánták, hogy a pozsonyi magyar egyetem maradjon meg s ugyanakkor az egyetemi ifjúság is memorandummal fordult a város tanácsához, amelyben azt a megfelelő lépések megtételére kérte abban az irányban, hogy a magyar egyetem Pozsonyban továbbra is fenntartassék. Támogatták ezt az irányzatot a magyarországi kommunizmusról érkező hírek is, melyek az ottani egyetem megszüntetéséről szóltak.

Míg ilykép a magyarság körében indult meg egyrészt mozgalom a magyar egyetem fenntartása érdekében, a másik oldalon sem hiányzott az ellenkező irányú törekvés. Húsvét táján az egyetemi klinikákon nagyobb számú idegen társaság jelent meg, hogy azt megszemlélje. A társaság amerikai érdeklődőknek adta ki magát, a valóságban azonban, mint később kitűnt, nagyrészt a prágai cseh egyetem orvosi karának egyetemi tanszékekre aspiráló tanársegédeiből állott, kikkel azután szeptember havában, mint a pozsonyi cseh egyetem kinevezett orvostanáraival volt alkalmunk szemtől szembe találkozni. A társaság tagjai a klinikákon, jobbra az illető klinikák igazgatóinak távollétében mindent tüzetesen megtekintettek s még a természetbeni tanári lakásokba is bementek. Ugyanez időben a pozsonyi cseh-tót minisztertől egy „interview“-ra adott válasz jelent meg, melyben ez kinyilatkoztatta, hogy a Pozsonyban felállítandó cseh egyetem iránt folynak tárgyalások.

Ily körülmények között az egyetem tanácsa szintén szükségesnek látta, hogy foglalkozzék azzal a kérdéssel, nem kellene-e lépéseket tennie abban az irányban, hogy Pozsonyban a magyar egyetem fenntartassék.

A tanács és a tanári kar abban a felfogásban volt, hogy a magyarság érdekében meg kell tennie e lépéseket és szükségesnek találta, hogy ebből a célból az egyetem küldöttségét menessen Masarykhoz, a cseh köztársaság elnökéhez, ki

mint volt egyetemi tanár, kétségtelenül érzékkel bír a kulturális kérdések iránt s aki a városnak már előbb nála járt küldöttsége előtt ebben a kérdésben bízató kijelentéseket is tett. Részemről, bár elismertem ez álláspontnak jogosultságát és indokoltságát, egyénileg nem bírtam az iránt felmelegedni s kifejeztem azt az óhajvásomat, hogy a küldöttséget más vezesse; egyúttal azonban készségemet fejeztem ki az iránt is, hogy vonakodásomnak következményeit levonjam és állásomról — egészségi állapotomat adván okul — visszavonuljak. Az egyetemi tanács ismét ragaszkodott hozzá, hogy a küldöttséget csekélységem vezesse, aminélfogva azért, nehogy az a látszata legyen, mintha e fontos kérdésben az egyetem tényezői nem volnának egyértelműek s nehogy ez által az eredmény veszélyeztessék, nem kis belső küzdelem után rászántam magamat e lépés megtételére; s így az egyetem tíz tagú küldöttsége május 27.-én vezetésem alatt megjelent Masaryk elnöknel.

Az elnökhöz intézett, az egyetem tanácsa által megállapított memorandumban hangsúlyoztuk, hogy az egyetem fenntartására irányuló mozgalom a közönség köréből indult ki; megfelelően kifejezésre juttattuk, hogy a béke megkötéséig Pozsonyt még mindig nem tekintjük jogilag a cseh államhoz tartozónak; de az események folytán számolnunk kell ennek is bekövetkeztével és hogy ennélfogva jelentünk meg előtte. Hivatkozva azután a különféle nemzetek kulturális szükségletei tárgyában tett liberális nyilatkozataira és főiskolai tanári működésére, azt a kérelmet terjesztettük elő, hogy a pozsonyi egyetem további fennállása biztosíttassék; a jelenlegi tanszékek intézeteikkel és klinikáikkal együtt fenntartassanak; és hogy az egyetemnek esetleges újjászervezésénél az egyetem meghallgattassék.

Masaryk elnök komolyan, de közvetlen előzékenységgel fogadott. Nyilatkozatai jellemzőek voltak s ezért lehetőleg szó szerint közlöm azokat.

„A pozsonyi magyar egyetem sorsa“ — így szólt — „főképp attól függ, hány magyar polgár fog a cseh-tót államba bekebeleztetni, de az állam politikai határai még nincsenek véglegesen megállapítva.

En egyénileg amellet vagyok, hogy lehetőleg kevés ma-

gyar tartozzék a mi államunkhoz. Az egyes nemzetek maradjanak együtt.

Akárhogy alakuljanak is azonban a dolgok, lehetetlennek tartom, hogy az egyetem működése hirtelen átalakítás-sék. Én nagyon jól tudom, hogy mily nehézségekkel van a reorganizáció összekötve. A középiskolák tanítási nyelve a tót területeken eddig magyar volt. Bizonyára szükség lesz 5—6 évig tartó átmeneti időre és ez alatt az idő alatt addig, míg az új rend az egész vonalon életbe lesz léptethető, az egyetem működését a jelenlegi tanerőkkel és a jelenlegi tanítási nyelven fenn kell tartani.

Biztosítom az urakat, és ígérem Önöknek, hogy rögtöni (abrupt) változásról szó sem lehet és hogy az urakat személyileg sem fogja a legcsekélyebb kellemetlenség érni.

Az ezután megindult beszélgetés során szóba került a prágai cseh orvosi fakultás néhány magántanárának már említett húsvéti látogatása és a hozzá fűzött miniszteri kommentár; mire az elnök kijelentette, hogy erről nincs tudomása. S midőn *ismételten* feltettem a kérdést, hogy elhangzott nyilatkozatát, *mint határozott biztosítást és ígéretet* tekinthetjük-e, habozás nélkül *igennel* válaszolt. Az orvoskari kollégák főként az iránt érdeklődtek, hogy az őszi szemeszterben az eddigi keretek között lesznek-e az előadások megtarthatók és hogyha mégis a cseh orvosi fakultás már most felállíthatnák, ők, az eddigi tanárok intézeteiket és klinikáikat, melyeket maguk rendeztek be, megtarthatják-e? A válasz az volt: „hisz ez magától értődik és természetes, hogy az intézetekben és klinikákon, melyeknek az eddigi tanárok számára *pretium affectionis*-a van, ketten nem lehetnek urak; magam is megköszönném, ha könyvtáramat mással kellene megosztanom.”

(Az egész eljárásról szóló jelentés a Függelék 7. sz. a. olvasható.)

Masaryk elnöknek nyilatkozatai mindnyájunkra igen jó hatást tettek. Nem kevésbé jó hatást tettek Drtina államtitkárnak, Masaryk bizalmasának és volt tanár kollégájának nyilatkozatai, noha ő már utalt rá, hogy sok függ a politikai alakulatoktól s attól, hogy mily irányzat erősödik meg; míg Habermann közoktatásügyi miniszter igen rezervált és hideg

magatartása és válasza a jó hatást nagy mértékben lerontotta.

Lehetőnek mondotta ugyanis, hogy a kérdés tárgyalás alá vétessék; de máskülönben utalt, hogy a kérdés iránt Srobár barátjánál, a Pozsonyban működő teljhatalmú miniszternél fog tájékozást szerezni s felszólított, hogy igyekezzünk a kérdést ezzel egyértelműleg megoldani. Ez a kijelentés kérésünknek jóformán megtagadása volt, mert kétségtelennek tartom, hogy a pozsonyi cseh egyetem orvosi fakultása felállításának és ezzel a magyar egyetem kiszorításának egyik főelőmozdítója és tényezője éppen Srobár miniszter, a volt rózsahegyí orvos volt. És csakugyan, arra, hogy a kérdés tárgyalás alá vétessék és az egyetértés vele megkerestessék, nem is nyújtott nekünk módot és alkalmat.

Mindennek dacára akkor azt hittük, hogy az elnöknek *szinte ünnepélyes formában adott biztosításában és lényegileg becsületszóra tett ígéretében bízhatunk*. Megerősített e hitünkben az is, hogy nemsokára Drtina államtitkár Pozsonyba jöve, meglátogatta egyetemünket (az orvoskari dékánnak erről szóló jelentése Függelék 8. sz. a. van), és úgy látszott, hogy látogatása ez ígéret megvalósításával van összefüggésben, pedig valójában annak ellenkezőjét jelentette. Erre csakhamar rájöttünk. Június hó első napjaiban a kommunista magyar offenzíva következtében nagyobb számú pozsonyi polgárt túszként letartóztattak. A megtiszteltetésből egyetemünknek is kijutott, amennyiben csekélységem és Pekár Mihály orvoskari dékán szintén belekerültünk a túszonek sorába. Internálságunk hat hétig tartott s ez idő alatt olvastuk Luchacovicon (internálságunk színhelyén), hogy a kinevezett s kizárólag cseh és tót tagokból álló prágai „nemzetgyűlés“ törvényjavaslatot fogadott el, mely szerint Pozsonyban a magyar helyébe cseh egyetem állíttatik fel s hogy a cseh egyetemi tanárok kinevezése még július hó folyamán meg fog jelenni.

Ez a hír a lehető legélesebb *ellentétben állott az elnök által nekünk adott biztatásokkal és ígérettel* és tényleg megbízható helyről arról értesültünk, hogy az elnököt a törvényjavaslat megszavazása kellemetlenül érintette s ellene

esetleg vetojogával is élni fog. A törvénynek kihirdetése csakugyan soká késett; végül azonban a vetojog gyakorlása nélkül mégis bekövetkezett.

Nemsokára azután Srobár miniszter „interviewra“ adott válasz formájában köztudomásra hozta, hogy a pozsonyi cseh orvosi kar kinevezése és a magyar orvosi kar megszüntetése befejezett dolog. Pozsony város egész közönségének és nagy vidék lakosságának óhajával ellenkező és kínos benyomást keltett emez intézkedésnek indokául később azt állította oda a nevezett miniszter, hogy a magyar orvosi kar úgy sem teljes, a tanszékek egész sora hiányzik rajta s hogy ezen az orvosi képzést befejezni nem lehet. *Állítása valótlan volt.* Mert igaz, hogy a magyar orvosi karon az 1918/19. tanévben még csak a III., IV. és V. évesek iratkozhattak be; de ez évfolyamok számára szükséges tanszékek mind el voltak látva nyilvános rendes tanárok által s az orvosi képzést teljesen be lehetett fejezni és az orvosdoktori diplomát egyetemünkön meg lehetett szerezni. Meg is szerezték többen. Az I. és II. évek számára szükséges tanszékek betöltése céljából pedig a felterjesztések még a tanév elején megtétettek s ha a cseh megszállás be nem következik, a kar talán már a tanév második felében teljes erővel folytatja működését. De a megnyitás előtt állott tanév őszén még a szóbanforgó tanszékek betöltése nélkül is megbirta volna kezdeni a kar az I. és II. éves előadásokat és erre a szükséges előkészületeket az 1918/19. tanév végén meg is tette. Meg kell itt egyúttal jegyezni, hogy 1919. nyarán az új tanévre a magyar orvosi karra 600-nál többen jelentkeztek.

Ezzel szemben meg kell állapítani, hogy a cseh egyetem újonnan kinevezett orvosi kara hiányosabb volt mint a magyar, amelyet nem teljesség címén kiűztek. Ott alapvető tárgyaknak nem volt tanára s még az 1920/21, tehát a következő tanévben is csak a III., IV. és V. éveseknek nyílik meg a kar. Az 1919/20. tanévre pedig mindenféle kedvezmények mellett sem birtak 120—140-nél több hallgatót összetoborozni.

Mint utóbb kiderült, a miniszter valótlan állítása, az *amerikai mezben bujkáló, húsvéti látogató társaság célzatos beállítására vezethető vissza.*

Előbb jelzett nyilatkozatában a nevezett miniszter azt is kijelentette, hogy bölcsészeti kara a cseh egyetemnek egyelőre nem lesz, míg a magyar jogi kar átmenetileg meghagyatik, hogy azok, akik tanulmányaikat magyar nyelven megkezdték, még ugyanazon a nyelven be is fejezhessék. Egyúttal azt is közölte, hogy a megszűnő két kar tanárai illetményeiket egy évre mintegy végkielégítéskép meg fogják kapni.

Ez intézkedéseket, melyek mint a nagylelkűség és ki-méletesség netovábbjai lettek odaállítva, nemsokára tettek követték, amennyiben az egyetem összes tanárai úgy, mint különben a megszállott terület összes tanerői, a pozsonyi kormánytól 1919. július 31.-ről kelt „elbocsátó levelet“ vet-tünk, melynek értelmében, mint oly tanerők, akiket a ma-gyar kormány nevezett ki, de a cseh-tót kormány eddig még át nem vett, a cseh-tót köztársaság szolgálatából elbo-csátatunk. Az elbocsátó levél hátára egyúttal tájékoztatás volt nyomtatva, mely az esetleges reaktiválás feltételeit tartalmazta.

Az önmagának is ellentmondó „elbocsátó levelet“ ma-gunkra nézve *tárgytalannak* tekintettük, mert addig, *sem tartottuk magunkat a cseh-tót köztársaság szolgálatában ál-lóknak*. A magyar egyetem fenntartására nézve azonban a kormány szándékai felől tájékoztatást adott nekünk. Ennél-fogva Masaryk elnökhöz, Habermann miniszterhez és Drtina államtitkárhoz táviratot intéztünk, melyben megál-lapítottuk, hogy a kapott elbocsátó levél *ellenkezik az el-nök által nekünk adott biztosítással és ígérettel* s kijelentet-tük, hogy annak tartalmát tudomásul vesszük és következ-ményeit levonjuk. A távirat tartalmát közöltük Srobár mi-niszterrel is s azután a magunk részéről hozzáfogtunk az egyetem előre jelzett átadását célzó előkészítő intézkedések megtételéhez, mert kétségtelenné vált immár, hogy az egész magyar egyetemnek Pozsonyban fenntartásáról többé szó sem lehet s hogy a pozsonyi magyar egyetemnek Pozsony-ból ki kell költöznie.

Az egyetemnek átadása az időközben kinevezett cseh egyetemi hatóságok részére és a magyar egyetem jogi kará-nak ideiglenes meghagyása már 1919. év szeptember havá-

ban történt, rektori utódom hivataloskodása alatt és így e mozzanatokról ő fog már beszámolni. De itt is megállapíthatom, hogy *a pozsonyi magyar egyetem helyén kitarított, amíg lehetett* s csak akkor távozott, amikor egészben ott maradása lehetetlenné vált.

Új rektorát az egyetem az 1919/20. tanévre 1919. év június havában szabályszerűen megválasztotta. Habár pozsonyi működésünk csak az 1918/19. tanévre volt biztosítva, mégis abból indultunk ki, hogy egyetemünk fenn fog maradni, Pozsonyban vagy másutt s így a jövő évi rektort az orvosi karból, melyre a sor rákerült, meg kell választanunk. A választás dr. Fenyvessy Bélára, az orvosi kar eddigi prodekánjára esett. Dr. Fenyvessy Béla, mint a tanács tagja, a vázolt tanév legnehezebb perceiben mindig ott állott mellettem s egyik leghívebb támogatóm volt. Fogadja ezért a kitarító támogatásért ez alkalommal hálás köszönetemet. Kétségtelen, hogy az egyetem az 1919/20. tanévre oly rektort nyert benne, aki az egyetem válságossá vált állapotában teljes hívatottsággal bír az egyetem további vezetésére. Az ő hívatása lett a kiüzött egyetem elvonulását vezetni és új elhelyezkedését igen nehéz viszonyok közt biztosítani; az enyém maradt, mint a hátrahagyott őrcsapat egyik közkapitányának, ellenséges földön a magyarság kulturájáért tovább küzdeni.

A lefolyt tanév alatt az egyetem tanácsa és az egyetem közegei mind elismerésre méltóan buzgó és önzetlen támogatóim voltak. Közülök különösen kiemelem Kornis Gyula prorektor kollégámat, ki valóban szíves és meleg barátsággal vette le vállaimról ismételten a rektori állásnak a lefolyt tanévben sokszor ugyancsak súlyos terhét. Fogadják ők is mindnyájan támogatásukért és kitarításukért hálás köszönetemet.

A magyar kormánnyal csak néhány hónapig volt módunkban hivatalosan érintkezni. Ez idő alatt is a pozsonyi egyetem iránt mindig meleg érdeklődést mutatott Tóth Lajos államtitkár úr és saját hatáskörében mindent megtett egyetemünk érdekében, amit tehetett. Fogadja ő is az egyetem soha nem múlt köszönetét.

Beszámolómnak végére értem. Ha itt ott talán szubjektív voltam, szolgáljon mentségemül, hogy e szomorú beszámolóban alig volt lehetséges az objektív tényeket az alanyi megítélés visszhangja nélkül szárazan felsorolni, és hogy különleges egyéni szenvedésben is volt a lefolyt tanév alatt részem. Igaz, hogy ezekért a szenvedésekért dús, tán meg sem érdemelt kárpótlásban részesültem azok részéről, akik velem együtt éreztek. Ami szenvedést azonban hazánk megcsönkítése, egyetemünk eredeti székhelyének elvesztése és onnan való kiűzetése okozott, az közös szenvedése mindnyájunknak s ezért a szenvedésért nincs kárpótlás. Ez csak akkor fog megszűnni, ha okai is megszűnnek és a „restitutio in integrum“ bekövetkezik. Be fog-e következni vagy nem? Erős a hitem, hogy igen és csak időpontja kérdéses!

Ezért, kedves pozsonyi Alma Mater, a reményről nem mondva le soha, küzdj és bízva bízzál!

FÜGGELÉK

AZ 1918/19 ÉVI REKTORI BESZÁMOLÓHOZ.

1. sz.

Az egyetem rektorának, dékánjainak és könyvtárigazgatójának 1919. január 7.-iki nyilatkozata az egyetemi felszerelés tulajdona tárgyában.

Alulírottak a cseh-szlovák kormány részéről kiküldött tájékoztató és lefoglaló bizottság nyilatkozatára vonatkozva kijelentik, hogy a pozsonyi egyetem és intézetei birtokában lévő dolgokat úgy a fegyverszüneti szerződések, mint a hadviselés szabályaira vonatkozó hágai egyezmények (l. 1907. évi IV. egyezmény melléklete 55, 56. cikk) alapján a békekötés esetleges ellenkező intézkedéséig a magyar állam tulajdonának tekintik, de kötelezik magukat, hogy a jelzett összes tárgyakat, mint az egyetem birtokában lévőket ezután is ott sértetlenül megóvják és minden eltávolítás ellen megőrzik. Pozsony, 1919. január hó 7.-én.

Dr. Polner Ödön s. k., az egyetem rektora. Dr. Finkey Ferencz s. k., a jog- és államtudományi kar dékánhelyettese és e kar gyűjteményeinek kezelője. Dr. Fenyvessy Béla s. k., az orvostudományi kar e. i. prodékánja. Dr. Hodinka Antal s. k., a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar e. i. dékánja. Dr. Kumlik Emil s. k., az egyetemi könyvtár igazgatója.

2. sz.

Az egyetem tanácsa és a Pozsonyba kinevezett cseh-tót „zsupán“ között 1919. január 10.-én aláírt megállapodás az egyetem működésének folytatása tárgyában.

JEGYZŐKÖNYV.

A cseh-szlovák kormány által Pozsony városba és megyébe kinevezett zsupán és kormánybiztos az egyetem rektorát 1919. évi január 6.-án hivatalába meghíván, vele szem-

ben szóbelileg kijelentette, hogy a város megszállásával és felette az impérium átvételével az egyetem a cseh-szlovák állam tulajdonába ment át. Egyúttal azonban közölte, hogy meg van a szándék annak lehetővé tételére, hogy a pozsonyi egyetem eddigi módon a tanévet befejezze és ezért felszólította a rektort, hogy az egyetemet, annak és összes intézeteinek felszerelési tárgyait ismét átvévén, azoknak megőrzése iránt vállaljon felelősséget s az egyetem tanári karával együtt az egyetem működését ezen az alapon folytassa.

Az egyetem rektora a pozsonyi egyetemnek a cseh-szlovák állam tulajdonául való minősítése ellen óvást emelt és azt a nemzetközi joggal, nevezetesen a fegyverszüneti szerződésekkel és a hadviselésnek a hágai egyezményekkel megállapított szabályaival (l. 1907. évi IV. egyezmény mellékletének 55, 56. cikkét) ellenkezőnek nyilvánította; a megszállás ténye következtében azonban a megszálló hatalom rendelkezéseihez való alkalmazkodás kénytelenségét elismerve, az egyetemi tárgyak megőrzése iránti felelősséget elvállalta és egyúttal annak a kívánságnak adott kifejezést, hogy az egyetem, mint magyar egyetem működését tovább is zavartalanul folytathassa. Egyebekben a további állásfoglalást az egyetemi tanácsnak tartotta fenn.

Az egyetemi tanács 1919. január 7.-én a következő nyilatkozatot nyújtotta át a zsupán-kormánybiztosnak:

„Az egyetemi tanács a cseh-szlovák kormány által Pozsony városba és megyébe kinevezett kormánybiztosnak azt a kijelentését, hogy Pozsony megszállásával és felette az impérium átvételével az egyetem is a cseh-szlovák állam tulajdonába lép át, tudomásul véve kijelenti, hogy mindaddig, míg a magyar állam hozzájárulásával megkötendő békeszerződés Pozsonyt a magyar államtól el nem csatolja, illetve míg a magyar állam illetékes tényezői Pozsonyról le nem mondanak a maguk részéről, a nemzetközi jog alapján e tekintetben az eddigi állapotot tekinti jogilag fennállóknak. A bekövetkezett megszállás folytán azonban addig is, míg a kérdés nemzetközijogilag véglegesen meg nem oldatik, kész Pozsonyban a magyar egyetem működését tovább is folyamatban tartani, fenntartván a jelzett időpontig is annak a lehetőségét, hogy ha az egyes tanárok és más egye-

temi alkalmazottak egyénileg tovább működni hajlandók nem volnának, azok további működésük alól akadálytalanul és minden bántódás nélkül bármikor felmentessenek és nekik megfelelő idő és mód engedtesék, hogy Pozsonyból szabadon eltávozhassanak, illetőleg családjukkal és ingóságaikkal együtt elköltözködhessenek.

Kijelenti az egyetemi tanács, hogy az egyetem működésének tovább folytatása tekintetében olyképp szándékozik eljárni, hogy az egyetem működése a teljes loyaltás követelményeinek megfelelően, de kiköti egyúttal, hogy az egyetemi tanárok s egyéb alkalmazottak addig is, míg az előbbi pont értelmében esetleg el nem távoznak, szabályszerinti összes illetményeiket megkapják és biztosítani kéri azt, hogy az egyetemi ifjúság az egyetem látogatása céljából a meg nem szállott területekről is akadálytalanul Pozsonyba jöhessen.

Az egyetem és összes intézeteinek szerelvényei és tárgyai, gyűjteményei stb., amelyek jelenleg tényleg birtokában vannak, ezúttal is ott maradnak mindaddig, míg a magyar és cseh-szlovák kormány kölcsönös megállapodással eziránt másképp nem intézkednek.

Végül biztosítani kéri az egyetemi tanács annak lehetőségét, hogy mind erről a magyar kormánynak jelentést tehessen.

A zsupán-kormánybiztos az e nyilatkozatban foglalt óvást céltalannak jelentvén ki, máskülönben a nyilatkozat tartalmát tudomásul veszi és elfogadja s kijelenti, hogy ez alapon az egyetem zavartalan működését biztosítja, de egyúttal megfelelő biztosítékot kíván az iránt is, hogy az egyetemi ifjúság semmiféle, a cseh-szlovák állam ellen irányuló mozgalomban és tevékenységben részt ne vegyen és kötelezettséget aziránt, hogy az ilyenben netalán résztvevőket az egyetem esetleg kizárással is büntesse.

E követelésre az egyetemi tanács kijelenti, hogy az egyetemi ifjúságot a rendelkezésére álló összes eszközökkel vissza fogja tartani, hogy a jelzett irányú cselekményekben részt vegyen s az egyetem falain belül ily cselekmények elkövetését tőle telhetőleg megfogja akadályozni. Amennyiben ily cselekményeket az ifjúság akár az egyetem falain

belül, akár azon kívül mégis elkövetne, azokat az egyetem fegyelmi szabályai értelmében fogja elbírálni.

Ezen túlmenőleg az egyetemi tanács csak arra vállalhat kötelezettséget, hogy amennyiben ily cselekményekért valamely hallgatót a cseh-szlovák politikai vagy katonai hatóságok megbüntetnek, az illető hallgatónak az egyetemről való kizárását követelő mindenkori rendelkezéseknek eleget tesz.

Mindezekre az egyetem hallgatóságát a hirdetményi táblán nyomatékosan figyelmeztetni fogja.

A zsupán-kormánybiztos ezt a kijelentést tudomásul veszi és elfogadja.

Pozsony, 1919. január 10.

Zoch Sámuel s. k. zsupán. Dr. Polner Ödön s. k. e. i. rektor.

3. sz.

Az egyetem rektorának levele a Pozsonyba bevonuló csehtót kormány fogadásán való részvétel megtagadása tárgyában.

Pozsony, 1919. január hó 21.

Mélyen tisztelt Főispán úr!

A cseh-szlovák kormánynak Pozsonyban leendő ünnepélyes fogadása tárgyában tartott értekezlet kapcsán az egyetemi tanács egyhangú határozata alapján van szerencsém Főispán urat tisztelettel értesíteni, hogy az *egyetem* a szóban forgó *fogadáson* és az azzal kapcsolatos ünnepeken *nem vesz részt* és ott magát nem képviselteti.

Az egyetemi tanács tudatában van annak, hogy a nevezett kormánnyal szemben nemcsak a loyaltás, hanem az udvariasság követelményeinek is eleget kell tennie. De azt hisszük, hogy e követelmények egyikével sem jövünk ellentétbe, ha magyar hazafiságunkat nem tagadjuk meg. Azokban az ünnepegekben pedig, melyek Magyarország nagymértékű megcsonkítása feletti örömeink kifejezését is jelentik, résztvenni, *legszentebb hazafiúi érzelmeinkkel éles ellentétben van*. Ily körülmények között a jelzett ünnepeken résztvenniünk részünkre erkölcsi lehetetlenség.

Fogadja egyébként Főispán úr kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Dr. Polner Ödön s. k.

4. sz.

A pozsonyi zsupán január 28.-iki intézkedése az egyetem bezárása tárgyában.

A pozsonyi tudományegyetem tanácsának,
Helyben.

Utalással az egyetem rektorának f. hó 21.-én kelt értesítésére az egyetem tanácsának azon határozatát, hogy az egyetem a cseh-szlovák kormány fogadtatásán nem vesz részt, tudomásul vettem. Tudomásul vettem azt is, hogy az egyetem tanácsa maga hangsúlyozza, hogy nevezett kormánnyal szemben nemcsak a loyaltás, hanem az udvariaság követelményeinek is eleget kell tennie. S midőn az egyetemi tanács, dacára ennek a megállapított kötelességnek, arra határozta el magát, hogy az udvariaság eme legegyszerűbb követelményeit sem teljesíti kormányunkkal szemben, én Isten és emberek előtt az egyetem tanácsát teszem felelőssé azért, ha lehetetlenné teszik, hogy Pozsonyban az eddigi türelmes és mindenkinek érzelmeivel számoló módon járjak el. Talán szabad hivatkoznom arra is, hogy az egyetem karától, mely hívatta van arra, hogy a várost szellemi tekintetben vezesse, elvárhattam volna, hogy látván a város minden rendes polgárával szemben tanúsított humánus eljárási módomat, személyemre való tekintetből, ha nem is vettek volna részt a fogadáson, legalább nem hozták volna meg ezt a határozatot. Hangsúlyozom, hogy az egyetem karát teszem felelőssé azért, ha más eszközökhöz kell folyamodnom.

Az egyetem karával a következőket tudatom:

1. Az egyetemet a mai napon bezárom s megtiltom az egyetemen való minden előadást.

2. Az egyetemi tanácsnak a mai naptól kezdve nem engedélyezem semmiféle ülés tartását.

3. Az egyetem tanári karának — kivéve az orvosi kart — megtiltok mindennemű működést, az orvosi karnak meghagyva, hogy kórházi munkáját végezze úgy, mint eddig.

4. Az egyetem tanárai csak mint magán személyek tartózkodhatnak Pozsonyban, rendőri felügyelet alá helyezettnek és a legcsekélyebb áthágása ezen rendeletemnek a legszigorúbb rendszabályokat fogja maga után vonni.

5. Az egyetem felszereléseért az egyetem tanári kara továbbra is felelős.

6. A továbbiakra vonatkozólag kikértem kormányom intézkedését.

Pozsony, 1919. január 28.

Zoch Samu s. k.
zsupán, kormánybiztos.

5. sz.

A pozsonyi cseh-tót kormány intézkedése az egyetem újra megnyitása és az egyetem fölé kormánybiztos kinevezése tárgyában.

Hiteles fordítás a szlovák eredetiből.

A pozsonyi tudományegyetem rektor Magnifikusának

P o z s o n y.

A cseh-szlovák köztársaságnak, mely Szlovákországban szuverén jogokat élvez, kormánya felelős a köztársaság egész területén lakó polgárságnak, tehát Pozsonynak is zavartalan és békés életéért.

A magyar emissáriusoknak és politikai agitátoroknak féktelen izgatása veszélyezteti egész nyilvános életünket és sajnálatraméltó konfliktusokra vezet. A nyugtalanság szelleme bizonyos fokig a tudományegyetemre is átragadt, aminek következménye az volt, hogy a tanítás menete a pozsonyi zsupán intézkedésére ideiglenesen megakasztott.

A cseh-szlovák kormány egyrészt nem tűrheti, hogy a tudományegyetem államellenes politikai izgatásnak fészke legyen, másrészt azonban óhajtja, hogy a lehetőség szerint kikerültessek a pozsonyi egyetem és a köztársaság hatásá-

gai között minden surlódás, valamint az is, hogy az egyetem akadálytalanul folytathassa áldásos oktató és nevelő működését.

Azért elhatároztam, hogy az oktatást az egyetemen megújítom, annak önkormányzatát meghagyom, egyben azonban kinevezem dr. Jehlička Ferenc egyetemi tanárt az egyetem kormánybiztosává, felruházván őt a teljes felügyelet jogával az egyetem önkormányzati közegeinek működésére, az egész oktatásra s úgy a tanári karnak, mint az egyetemi polgároknak nyilvános szereplésére.

A karoknak és az egyetemi tanácsnak határozatai csak úgy emelkedhetnek érvényre, ha kari- és a tanácsüléseknek jegyzőkönyveit a kormánybiztos a maga aláírásával megerősíti.

Minthogy a megváltozott viszonyok miatt szükséges lesz a pozsonyi egyetemen a szlovák nemzetet és Szlovákiát érintő tudományos anyagoknak előadása, a kormánybiztosnak joga lesz a nevezett egyetemre a kormány előterjesztésére a kellő tanerőket meghívni.

A kormánybiztosnak, mint hivatalos személynek, az egyetemen azt a tiszteletet kell élveznie, mely az állam tekintélyével felruházott személyeknek jár.

Tisztelettel:

Dr. Vavro Srobar s. k., teljeshatalmú miniszter.

A hivatalos fordítás hitelül M. Barton s. k., irodavezető Pozsony, 1919. év február hó 17.-én. P. H.

6. sz.

Az egyetem rektorának nyilatkozata a kormánybiztos fogadásakor.

Tisztelt Kormánybiztos Úr!

Midőn a folyó év elején Pozsony városa katonai megszállás tárgya lett és a cseh-szlovák állam Pozsony városában a polgári közigazgatást átvette, a cseh-szlovák kormány politikai képviselője és a pozsonyi magyar egyetem között a január 10.-én aláírt jegyzőkönyvi megállapodás jött létre,

mely egyrészt biztosította, hogy az egyetem mint magyar egyetem a tanévet zavartalanul befejezhesse, másrészt kifejezte az egyetemi tanácsnak azt a készségét, hogy az egyetem működését a megszálló hatalommal szemben a teljes loyális követelményeinek megfelelően fogja vezetni, határozottan fenntartván egyúttal az egyetemi tanácsnak az eddigi közjogi viszonyokra vonatkozó elvi álláspontját, amely szerint mindaddig, míg a nemzetközi jog értelmében érvényes békekötéssel a magyar állam Pozsonyra való szuverénitásáról le nem mond, az eddigi állapotot tekintti jogilag fenállónak.

Közbejött események maguk után vonták az egyetem bezárását és az egyetemi tanárok megrendszabályozását, mely intézkedések ez alkalommal éppen Kormánybiztos úr nyilatkozata szerint hatályon kívül lépnek. Nem volna idő- és alkalmoszerű most ez intézkedésnek megokoltsága felett vitába bocsátkozni, mégis legyen szabad tiszta lelkiismerettel annyit megjegyezni, hogy szilárd meggyőződésünk szerint sem ezekre a rendszabályokra, sem a kormánybiztosi kinevezésre és annak következményeire az egyetem tanári kara és ifjúsága nem szolgáltatott okot, az egyetem semmiféle emissariusokkal és agitátorokkal nem érintkezett és ott semmiféle politikai izgatás nem folyt.

Mindazonáltal amennyiben éppen az imént bejelentett kormánybiztosi kinevezés módot és lehetőséget nyújt arra, hogy az egyetem működését, beleértve az egyetemi kórházat is, a január 10.-i jegyzőkönyvi megállapodás alapján és annak biztosítékai mellett, nemkülönben a tanítási szabadságnak és az egyetemi autonómiának megóvása mellett ismét felvehesse, azt hiszem kijelenthetem tanártársaim nevében is, hogy a kormánybiztosi kinevezést a január 10.-i jegyzőkönyvben kifejtett közjogi álláspontunk elvi fenntartása mellett ugyan, de mégis tudomásul vesszük és hogy ezen az alapon, valamint azon feltétel mellett, hogy velünk szemben semmi oly cselekmény nem fog kívántatni, mely lelkiismeretünkkel és jogi meggyőződésünkkel ellentétben van, az egyetem működését felvesszük.

Hogy az egyetemi ifjúság magatartása a jelzett feltételek mellett olyan lesz, amely a megszálló hatalom iránt

a loyaltás szempontjainak megfelel, az iránt, azt hiszem teljes biztosítékot vállalhatunk, mert az ifjúság magatartása e tekintetben eddig sem adhatott okot semmiféle kifogásra.

Ha kormánybiztos úr ebben az irányban fogja lehetővé tenni, hogy a pozsonyi magyar egyetem zavartalanul folytathassa működését, abban az esetben bizonyára elismerésünket fogja kiérdemelni.

7. sz.

Jelentés az egyetemi küldöttség eljárásáról az egyetem fenntartása érdekében Prágában, 1919. május 27.-én.

Az egyetem ügyében Prágában járt küldöttség (dr. Polner Ödön rektor vezetése alatt, dr. Kováts Ferenc jogkari dékán, dr. Fenyvessy Béla orvoskari prodékán, dr. Prinz Gyula bölcsészeti prodékán; kikhez még csatlakoztak: dr. Herzog Ferenc, dr. Bakay Lajos, dr. Heim Pál, dr. Mansfeld Géza és ifj. Imre József orvoskari tanárok) május 27.-én d. e. 11 órakor jelent meg Masaryk köztársasági elnöknel.

Az elnöknek átadott memorandum rámutat arra, hogy az egyetemi ifjúság nem régen beadvánnyal fordult a magyar egyetemi előadások fenntartásának érdekében a városi tanácshoz. A városi tanács a kérelem teljesítése mellett határozott állást foglalt.

Miután az egyetem tanári karának is számolnia kellett Pozsony város elcsatolásának lehetőségével, kötelességének ismerte, hogy az egyetem jövője tárgyában a cseh-től kormányal érintkezésbe lépjen és annak a nagyszámú magyarságnak érdekében, mely esetleg a cseh-től államhoz fog csatoltatni, a magyar egyetemi előadások lehetőségét biztosítsa.

Támazkodva Masaryk köztársasági elnök által ismételtén kinyilatkoztatott azokra az elvekre, melyek szerint a cseh-től köztársaságban minden nemzet szabad kulturális

fejlődésének lehetőségét biztosítani kívánja, kérte az egyetemi küldöttség, hogy a jelzett esetben a pozsonyi egyetem a jövőre is megmaradjon, annak jelenlegi magyar tanszékei ezután is fenntartassanak és az egyetem netaláni átszervezésénél az egyetem is meghallgattassék; addig is pedig, míg a fennforgó körülmények véglegesen rendeztetnének, a jelenlegi állapot tovább is folytatódjék.

Masaryk köztársasági elnök a küldöttséget igen előzékenyen fogadta. Válaszában kijelentette, hogy egyelőre még nem lehet tudni, hogy mily nagyszámú lesz a magyarság a cseh-tót köztársaság keretében s ettől fog függni, vajjon lehetséges lesz-e külön magyar egyetemet fenntartani vagy sem. Mindenesetre szükség lesz átmeneti állapotra. Kultúrális szempontból nem láthatja *lehetségesnek és helyesnek*, hogy átmeneti időszak nélkül a meglévő magyar egyetem hirtelen egyszerre megszüntetessék és *határozottan biztosította* az egyetem küldöttségét, illetve *ígéretet tett*, hogy az egyszerre való megszüntetés nem fog bekövetkezni. Az elnök átmeneti időül 5—6 évet jelzett s az iránt is biztosította az egyetemi küldöttséget, hogy a tanárok személyi igények tekintetében is nyugodtak lehetnek.

Az egyetemi küldöttség azután Habermann közoktatásügyi miniszternél és Drtina közoktatásügyi államtitkáránál, az egyetemi ügyek vezetőjénél is megjelent. Drtina államtitkár lényegileg ugyanolyan értelemben nyilatkozott, mint a köztársasági elnök, míg a miniszter nyilatkozata tartózkodóbb volt, de az is kijelentette, hogy elvileg nem lát akadályt, hogy a kívánság teljesüljön.

A küldöttségnek alkalma nyílt úgy Masaryk elnöknél, mint Drtina államtitkáránál egyes részletkérelmeket, így különösen a kórház üzemének biztosítása érdekében szükséges költségek kérelmét is előadni. Mindezek iránt a legnagyobb megértést és készséget tapasztalta az egyetemi küldöttség mind a két helyen; úgy hogy meg van az alapos remény, hogy mindezekben az ügyekben az itteni cseh-tót kormány-nyal való tárgyalások után meglesz a kívánt eredmény.

Pekár orvoskari dékán feljegyzése Drtina államtitkár látogatásakor.

Folyó évi június hó 2.-án délután 4 órakor Drtina prágai közoktatásügyi államtitkár, Vlcek prágai egyetemi tanár és miniszteri tanácsos és Stefanek Antal közoktatásügyi referens kíséretében felkereste az orvoskari dékáni hivatalban az orvoskari dékánt, aki dr. Fenyvessy Béla, dr. Entz Béla és dr. Mansfeld Géza egyetemi tanárok jelenlétében fogadta őket.

Drtina államtitkár mindenekelőtt a következőket jelentette ki: a prágai küldöttség által előadott kérelmet illetőleg határozottan megígérte, hogy a kórházi dotációt legrövidebb idő alatt ki fogja utalványoztatni, továbbá, hogy a tanárszegédi fizetések folyósítását a legközelebbi jövőben el fogja rendelni, végül megemlékezett a tanári fizetésekről is, biztosítva bennünket arról, hogy mindazokat a rendkívüli segélyeket és pótlékokat, amelyeket a magyar kormány a forradalom előtt megállapított, ki fogja utalványoztatni, sőt kilátásba helyezte, hogy azok a pótlékok, amelyek a cseh-szlovák államban jogosak, a tanárok számára is kedvezően fognak elintéztetni. Az egyetem jövőjét illetőleg kijelentette, hogy az két körülménytől fog függeni, az egyik, hogy mennyi magyar fog bekebeleztetni a cseh-szlovák köztársaságba, a másik a politikai viszonyok kialakulása, ami csak a háború végével fog tisztázódni, miután az egyes területek hovatartozása még véglegesen eldöntve nincs. A beszélgetés befejezése után térképen elmagyaráztuk az egyetem épületeinek Pozsonyban való elhelyezését, megnéztük a Schiffbeck-kertet és nagyjában az egyetemi kórházi telep összes épületeit megtekintettük. Távozáskor a legnagyobb és legmelegebb elismerését fejezte ki és újra hangsúlyozta, hogy az egyetemmel szemben ők meg fogják tenni kötelességüket.

AZ EDDIG MEGJELENT EGYETEMI KIADVÁNYOK:

A) *Dr. Lukinich Imre*: Az egyetem alapításának története.

1. 1926—27. tanévmegnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
2. 1928—29. tanévi Erzsébet emlékünnepi közgyűlés kiadványa.
3. 1929—30. tanévmegnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
4. 1929—30. tanévi Erzsébet emlékünnepi közgyűlés kiadványa.
5. 1929—30. vitéz Horthy Miklós kormányzóságának jubileuma alkalmából tartott ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
6. 1929—30. tanévzáró ünnepi közgyűlés kiadványa.
7. 1930—31. tanévmegnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
8. 1930—31. Theologiai fakultás új épületének felavatási és tanévét megnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
9. 1930—31. tanévi Erzsébet emlékünnepi közgyűlés kiadványa.
10. 1930—31. tanévzáró ünnepi közgyűlés kiadványa.
11. 1931—32. tanévmegnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
12. 1931—32. tanévi Erzsébet emlékünnepi közgyűlés kiadványa.
13. 1931—32. Söderblom Náthán uppsalai érsek emlékére Sopronban tartott ünnepély kiadványa.
14. 1931—32. tanévzáró ünnepi közgyűlés kiadványa.
15. 1932—33. tanévmegnyitó ünnepélyes közgyűlés kiadványa.
16. 1932—33. tanévi Erzsébet emlékünnepi közgyűlés kiadványa.
17. 1932—33. Apponyi Albert gróf emlékére tartott ünnepélyes közgyűlés kiadványa.

